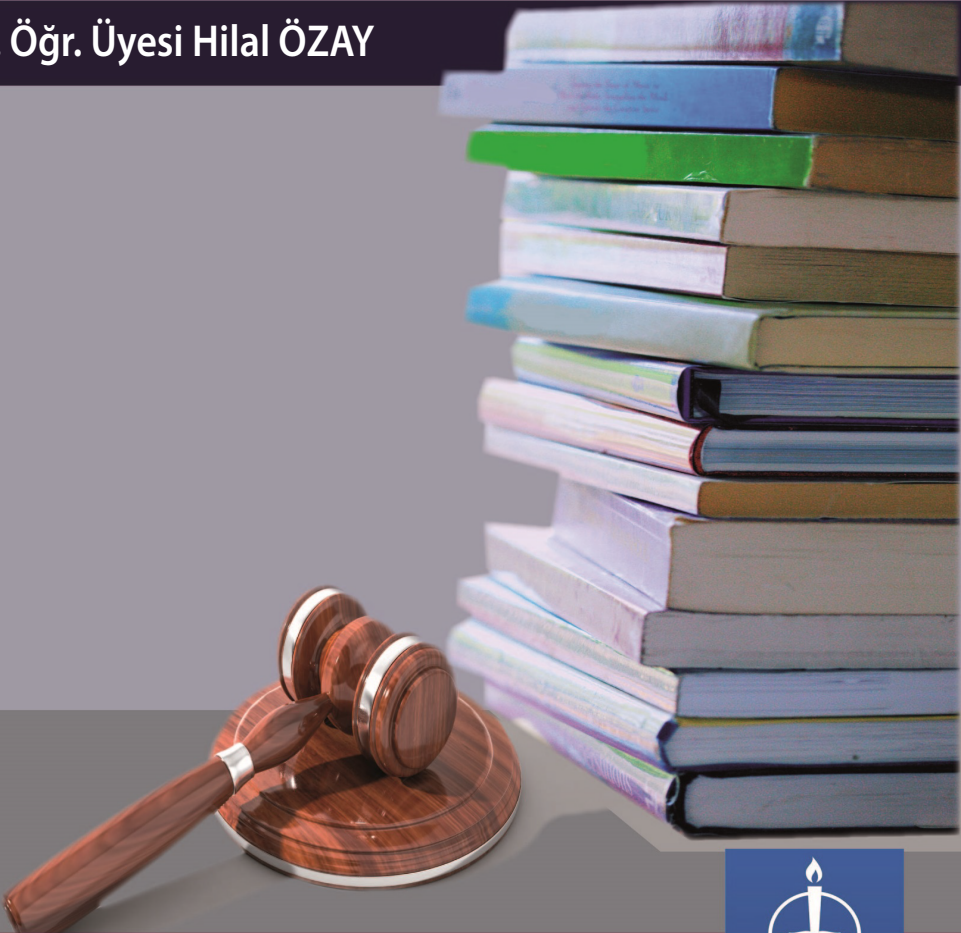

İSLÂM CEZA HUKUKUNUN TEMEL PRENSİPLERİ

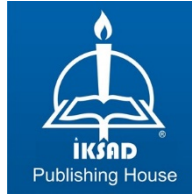
Dr. Öğr. Üyesi Hilal ÖZAY

Publishing House

İSLÂM CEZA HUKUKUNUN TEMEL PRENSİPLERİ¹

Hilal ÖZAY²

¹ Bu çalışma 28-30 Haziran 2019 tarihinde yapılan “Atlas İnternational Congress On Social Sciences-3” isimli kongrede sözlü olarak sunulan “İslâm Ceza Hukukunun Temel İlkeleri” isimli tebliğin içeriğinin genişletilerek, geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek türetilmiş halidir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, hilal.ozay@gop.edu.tr

Copyright © 2019 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording, or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. Institution Of Economic Development And Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

kongreiksad@gmail.com

www.iksad.net

www.iksad.org.tr

www.iksadkongre.org

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2019©

ISBN: 978-605-7695-23-9

Cover Design: İbrahim Kaya

July / 2019

Ankara / Turkey

Size = 148 x 210 mm

ÖNSÖZ

İnsanlığın varlığından itibaren suçlar ve cezalar da var olmuştur. Çünkü her insan suç işleme, kendisine ve başkalarına zarar verme potansiyeliyle ve sosyal bir varlık olarak yaratılmıştır. Bu durum karşılıklı ilişkilerde birçok ihlali ortaya çıkarabilmektedir. Bu yüzden bu potansiyelin ortaya çıkmasına engel olacak kurallar ve yaptırımlar da belirlenmiştir. Bunlar, insan ve içinde yaşadığı toplum için en uygun ve en ideal kurallar ve yaptırımlardır. Çünkü Yaratan yarattığının hangi suçları işleyebileceğini, hangi cezalarla ıslah olacağını ve suç işlemekten vazgeçeceğini en iyi bilendir. “Hiç yaratan bilmez mi? En ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.” (Mülk 67/14) ayeti de buna işaret etmektedir.

Bireyin ve toplumun barışı, huzuru, mutluluğu ve güvenini korumak için insanın kendisine, başka insanlara, hayvanlara ve eşyaya karşı işlediği suçlara yaptırım uygulanmaktadır. Bu yaptırımları ve suçları konu edinen alan ceza hukukudur. İslâm ceza hukukunda suçlar da cezalar da had, kısas ve ta'zir şeklinde üçe ayrılarak ele alınmıştır. Had

içerisinde; zina, hırsızlık, yol kesme, iffete iftira, dinden dönme ve isyan suçları, kısas içerisinde; öldürme, yaralama ve sakat bırakma suçları yer almaktadır. Ta'zir ise bu ikisinin dışındaki bütün suçları içine almaktadır.

Ceza hukuku insanların hak ve hürriyetleri üzerinde en fazla etki eden alandır. Bu nedenle ceza hukuku ile ilgili hak ve hürriyetleri güvence altına alacak bir takım prensiplerin belirlenmesi önem arz etmektedir. Ancak bu prensiplerle hem mağdur, hem toplum, hem de suçlu açısından en ideal olanı yerine getirmek mümkün olmaktadır.

İslâm ceza hukuku klasik kaynakları suç ve cezaları mücerret değil meseleci (kazuistik) bir metotla ele aldığından İslâm ceza hukukunun temel prensiplerine müstakil bir bölüm olarak yer verilmemiştir. Klasik kaynaklarda suç ve cezalarla ilgili başlıklar altında dağınık bir şekilde yeri geldikçe izah edilmiştir. Günümüzde de bu konu müstakil olarak çalışılmamıştır³ ya bütün ceza hukuku içerisinde suçun ve

³ “İslam Ceza Hukukunun Genel Prensipleri ” başlıklı bir makale bulunmaktadır. Riyad Maydanî (L.L.B; of the Department of Justice of the

cezanın unsurları başlığı altında sınırlı ele alınmıştır ya da tek bir unsur bir çalışma konusu olmuştur. Böyle olunca da konunun “efradını cami ağyarını mani” şekilde daha genel ve kapsayıcı çalışılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Bu çalışmanın konusu İslâm ceza hukukundaki temel prensiplerdir. Bu çalışmada konuya hazırlık bilgilerinden oluşan giriş kısmından sonra İslâm ceza hukukunun; ilahilik, Allah hakkı ve kul hakkı ayrımı, değişmezlik, kazâilik, belirlilik ve kanunilik, geriye yürütülmezlik, dinîlik ve uhrevîlik, faydacılık, umumîlik ve eşitlik, denklik ve adalet, kıyasın delil olmaması, caydırıcılık, maddilik, insanîlik, manevîlik, zararın tazmini, hukuka aykırılık, ıslah edicilik, tedahül, şahsîlik, şüphe, ülkesellik, gizlilik, zamanaşımı, tevarüs, kovuşturma hakkı, suçlunun ve mağdurun sıfatı,

Syrian Government) tarafından yazılan bu makale, editörlüğünü Majid Khadduri ve Herbert J. Liebesny'nin yaptığı "Law in the Middle East" isimli kolektif eserin 222-235. sayfaları arasında neşredilmiştir. Kitap, The Middle East Institute tarafından 1955 tarihinde Washington'da yayınlanmıştır. Orijinal ismi "Uqubat: Penal Law" olan makalenin tercümesini Şamil Dağcı, İslam ceza hukukunun genel prensiplerini ihtiva etmesi itibarıyla bu başlığı kullanmıştır. Bu makalede prensiplere çok kısa değinilmiştir. (Bkz: Maydanî, Riyad, “İslam Ceza Hukukunun Genel Prensipleri”, trc. Şamil Dağcı, *Journal of Islamic Research* 4 / 1 (January 1990): 61-70.

pişmanlık ve tevbe, suçsuzluk, idda sahibinin ispatla mükellef olması, subjektiflik şeklinde kendine has, özgün prensipleri sıralanmıştır. Her bir prensip ayet ve hadislerden deliller getirilerek açıklanmıştır.

Dipnot ve kaynakçada isnad atıf sistemi kullanılmıştır. Eser ve müellif isimleri yazımında Diyanet İslam Ansiklopedisi esas alınmıştır. Çalışmada geçen müelliflerin vefat tarihleri hicrî ve mîlâdî takvimlerin her ikisi de verilmek suretiyle belirtilmiştir. Kur'an ayetlerinin dipnotlarda verilmesinde sûre adı, sûre numarası ve ayet numarası şeklinde yazılmıştır. Ayetlerin mealinde Diyanet İşleri Başkanlığının meali tercih edilmiştir. Hadislerin dipnotlarda gösterilmesinde ise, Wensinck (1358/1939)'in el- Mu'cemü'l-müfehres'indeki tertibi esas alınmıştır. el-Mu'cemü'l-müfehres tertibinde kaydedilmeyen hadisler ise cilt ve sayfa numaraları esas alınarak verilmiştir.

Hilal ÖZAY

TOKAT 2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	1
KISALTMALAR	7
GİRİŞ	8
İSLÂM CEZA HUKUKUNUN TEMEL PRENSİPLERİ.....	12
1. İlahîlik	14
2. Allah hakkı ve Kul hakkı Ayrımı.....	17
3. Değişmezlik.....	19
4. Kazâilik	20
5. Belirlilik ve Kanunilik.....	22
6. Kıyasın Delil Olmaması.....	25
7. Geriye Yürütülmezlik.....	27
8. Faydacılık.....	29
9. Umumîlik ve Eşitlik	31
10. Denklik ve Adalet.....	35
11. Dinîlik ve Uhrevîlik.....	37
12. Caydırıcılık ve İbretlik.....	39
13. Maddilik.....	42
14. İnsanîlik	44
15. Manevilik ve Kusurluluk.....	48
16. Zararın Tazmini	51

17. Hukuka Aykırılık.....	52
18. Islah ve Teskin Edicilik.....	54
19. Tedahül.....	56
20. Şahsilik.....	58
21. Şüphe.....	60
22. Ülkesellik ve Mülkilik.....	62
23. Gizlilik.....	63
24. Zamanaşımı.....	66
25. Tevarüs.....	68
26. Kovuşturma Hakkı.....	68
27. Suçlunun ve Mağdurun Sıfatı.....	69
28. Pişmanlık ve Tevbe.....	73
29. Suçsuzluk.....	76
30. İddia Sahibinin İspatla Mükellef Olması.....	77
31. Subjektiflik.....	78
SONUÇ.....	81
KAYNAKÇA.....	88

KISALTMALAR

b. : İbn, bin

bkz. : Bakınız

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

H.z. : Hazreti

md. : Madde

nşr.: Neşreden

ö. : Ölüm

s.a.v.: Sallallahu aleyhi ve sellem

trc. : Tercüme eden

ts. : Tarihsiz

thk.: Tahkik eden

vb. : Ve benzeri

vd. : Ve devamı

vs. : Vesaire

yy.: Yayın yeri yok

GİRİŞ

Allah Teâlâ imtihan gereği insanı varlıkların en üstünü ve en aşağısı olma potansiyelinde,⁴ birbirine muhtaç, aceleci, bencil, nankör, hırslı yaratmış ama onu başıboş da bırakmamış⁵ itikâdî, ahlakî ve amelî temel prensipler ve hükümler vaz etmiştir. Toplum içinde yaşamak zorunda olan insanın kendisine, diğer insanlara, hayvanlara, bitkilere hatta eşyaya bile zarar vermeden, mutlu, huzurlu ve güven içinde yaşaması için takip etmesi gereken kurallar belirlemiştir. Bu prensipler ve kurallardan bir kısmı da ceza hukuku ile ilgilidir.

Ceza hukuku “devletin işlenmesini yasak ettiği hususları işleyenlere veya yapılmasını emrettiği hususları yapmayanlara tatbik edeceği cezâî müeyyideleri tanzim eden hukuk” şeklinde tarif edilmiştir.⁶ İslâm hukuku açısından ceza hukukuna Şâri

⁴ Tîn 95/5-6.

⁵ Kıyâme 75/36.

⁶ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku* (İstanbul: Nesil Yayınları, 1996), 1: 23.

tarafından belirlenen kuralların ihlali sonucu oluşan suçları ve bu suçlara verilecek cezaları düzenleyen hukuk denilebilir.

İslâm ceza hukukunun kapsamı diğer ceza hukuklarından geniştir. Çünkü diğer ceza hukukları insan-insan, insan-toplum ilişkilerine yönelik suçlar ve cezaları konu ederken İslâm ceza hukuku insan-insan, insan-toplum, insan-Allah, insan-hayvan, insan-eşya hatta insanın kendisine yönelik yaptığı suçlar ve cezaları da içine almaktadır.

Klasik İslâm hukuku literatürü konular itibariyle temelde usûl ve fûrû şeklindeki iki ana gruba, fûrû kısmı da ibâdât, muâmelât ve ukubât şeklinde üç bölüme ayrılmaktadır.⁷ Ceza hukuku fûrû'un ukubât denilen kısmını oluşturmaktadır. Bu kısım da; cinâyât, kısas, meâkil, diyât, cirâh, kasâme, dimâ, ikrah, hudûd, ta'zir, akdiye gibi alt bölümlerden meydana

⁷ Fûru fıkıh kitaplarında bu üç ana başlık açıkça belirtilmez. Konular “kitap” denilen bölümlerle, çoğunlukla “bab” ve “fasıl” denilen alt bölümler halinde, üç ana başlıktan hangisine girdiği sıkı sıkı bağlı olmadan ardarda sıralanır. İlk ele alınan konu ibâdât sonra muamelât son olarak da ukubât konuları ele alınmaktadır. (Komisyon, *İslam Hukukuna Giriş* (Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını, 2010), 156.)

gelmektedir. İslâm hukukunun bu nev'i şahsına münhasır sistematiği karşısında Batı hukukunun da âmme ve hususî diye ikiye ayrılan sistematiği vardır. Ceza hukuku da bu kısımlardan âmme hukuku alanında yer almaktadır.

Günümüzde ise ceza hukuku “et-Teşriu'l-cinâî”,⁸ “el-cerime ve'l-ukûbe”,⁹ “el-Mevsûâtü'l-cinâîyyeti'l-İslâmî”¹⁰ şeklinde Arapça ve “İslâm Ceza Hukuku”¹¹ şeklinde Türkçe müstakil eserler olarak ele alınmıştır.

İslâm hukukunda suçlar ve cezalar had, kısas ve ta'zir şeklinde üçe ayrılarak ele alınmaktadır.¹² Suçların taksiminde fiilin topluma veya şahıslara karşı yapılmış olması, cezasının Şâri tarafından doğrudan veya dolaylı belirlenmiş olması önemlidir. Bu yüzden had ve kısas suçlarıyla ta'zir suçlarını ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Sirkat, zina, kazf, irtidat,

⁸ Mesela Abdülkâdir Ūdeh'in bu isimde kitabı var.

⁹ Mesela Ebû Zehre'in bu isimde kitabı var.

¹⁰ Mesela Ahmet Fethi Behnesi'in bu isimde kitabı var.

¹¹ Mesela Cevat Akşit, Yaşar Yiğit, Abdullah Çolak'ın bu isimde kitabı var.

¹² Mehmet Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi* (İstanbul: Beta, 2001), 161; Ali Bardakoğlu, “Had”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV, 1996), 14: 547.

bağy, hirabe suçları had, katl ve müessir fiiller kısas, namaz kılmamak, oruç tutmamak, fâiz, rüşvet, emanete hıyanet, ölçü ve tartıda hile yapmak, yalan şahitlik gibi yasaklanan ve günah kabul edilen fiiller de ta'zir suçlarına girmektedir. İslâm ceza hukukunun bütün bu suç ve cezalar hakkında genel ve temel ilke ve prensipleri olduğu gibi farklı gruplarda olan had, kısas ve ta'zir hakkında ayrı kendine has prensipleri de bulunmaktadır.

İSLÂM CEZA HUKUKUNUN TEMEL PRENSİPLERİ

Fıkıh kitaplarında “cezalar, suçun işlenmesinden önce suçu işlemeye bir engel, suçun irtikâbından sonra ise o suçun tekrar işlenmesini önleyen bir tedbirdir”¹³ şeklinde tarif edilmektedir.

İslâm hukukunda cezalandırma bir amaç değil insanları ilahî emirlere muhalefetten alıkoyma, kötülüklerden sakındırma, ıslah etme, toplumun düzenini koruma ve adaleti sağlama, zararın tazmin ve telafî edilmesi¹⁴ gibi hedeflere ulaştırma ve son çare olarak başvurulmuş bir araçtır. Bir suçta uygulanan ceza ile o suçun işleyenin tekrar yapmasına ve

¹³ Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfî el-Bârîî ez-Zeylaî, *Tebyînu'l-hakâ'ik şerhu Kenzü'd-dekâ'ik* (Kahire: Dâru'l-kütübü'l-İslâmî, 1313/1895), 3: 163; Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbînî el-Kâhîrî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc* (Beyrut: Dâru'l-fikr, ts), 2: 520; Muhammed Emin b. Ömer Abdiazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî İbn Âbidîn, *Haşiyetü Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr* (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1421/2000), 4: 3; Ahmed Fethi Behnesi, *el-Mevsuatü'l-cinaiyye fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Beyrut: Dâru'n-nehdati'l-Arabîyye, 1412/1991), 4: 75; *el-Ukûbe fi fikhi'l-İslâmî* (Beyrut: Dâru'l-râidi'l-Arabî, 1403/1983), 13; Abdullah Çolak, *İslam Ceza Hukuku* (Çorum: Kitap Dünyası, 2018), 97.

¹⁴ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1: 210; Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 94, 98.

başkalarının da suça teşebbüs etmesine engel olunmaktadır. Diğer taraftan uygulanan ceza mağdurun kını söndürmekte, gönlünü rahatlatmakta, zararını tamir ve telafi etmektedir.

İslâm hukuku muazzam ve çok ince bir alt yapı oluşturarak, suça giden ve suça iten sebepleri ortadan kaldırmak suretiyle suçların işlenmesini önlemek için tedbirler aldığı gibi suç işlenmesi halinde mağdur, suçlu ve toplum adına adalet ve hakkaniyeti gerçekleştirecek temel prensipler de belirlemektedir.

İslâm ceza hukuku alanında konulan bu prensipler aynı zamanda ceza hukuku hükümlerinin etkili ve yerinde uygulanmasını temin ederek yukarıda sayılan gayeleri gerçekleştirmekte, böylece toplumda güvenli ve huzurlu bir ortam oluşmaktadır. Bu prensipler şu şekilde sıralanabilir.

1. İlahîlik

İslâm ceza hukukunun kaynağı ilahîdir.¹⁵ Yani teşrî salâhiyeti Allah'a aittir.¹⁶ Dolayısıyla İslâm ceza hukukuna ait hüküm ve prensipler kitap, sünnet ve bu doğrultuda geliştirilen içtihatlarla belirlenebilmektedir. İslâm hukukunda yer alan suçlar ve cezalar ya doğrudan ya da belirlenen genel ilke ve amaçlarla dolaylı olarak Şarî tarafından tayin edilmiştir. Bu özellik onun bütün zamanları kapsayan, değişmeyen bir yapıya sahip olmasına da sebep olmaktadır.

Bu durum Kur'an-ı Kerim'de: "O size neleri haram kıldığını tek tek açıklamıştır" (En'âm 6/119) ayeti ile açıkça ifade edilmektedir. Hükümlerin ilahî olması hem suçun fâilinin hem de mağdurun verilen hükme saygı duymasını, rıza göstermesini ve kabullenmesini sağlayarak toplumda çikabilecek kargaşalara engel olmaktadır.

¹⁵ Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 30.

¹⁶ Muhammed b. Muhammed el- Gazzâli Ebû Hamid, *el-Müstesfâ min ilmi'l-usul*, thk. Muhammed Abdusselam Abdu's-Şafî (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmiyye, 1413/ 1982), 1: 8. "Hüküm ancak Allah'a aittir" (En'am 6/57, Yûsuf 12/40).

İslâm ceza hukukundaki prensipler ve hükümler ilahî olduğu için gelişimi, belli bir tarihi sürece tabi olmamıştır. Başlangıçta suç olan bir fiil veya eylem daha sonra serbest hale gelmemiştir.¹⁷

Had, kısas ve diyeti gerektiren suçların tanımı ve bunlara uygulanacak yaptırımın türü ve miktarı yani cezası ayet ve hadislerle ayrıntılı açıklanırken¹⁸ ta'zir gerektiren suçlar ve cezalarının tespiti ise ayet ve hadislerin belirlediği genel prensipler, kurallar ve amaçlar çerçevesinde devlet başkanına veya onun adına görev yapan yetkili kişilere bırakılmaktadır.¹⁹

¹⁷ Yaşar Yiğit, “İslâm Ceza Hukukunda Kanûnilik İlkesi ve Kanûnu Bilmemenin Cezalara Etkisi”, *Diyanet İlmî Dergi* 36 / 1 (2000): 56.

¹⁸ Mesela: “Zinaya yaklaşmayın, çünkü o pek çirkin ve kötü bir yoldur” (İsrâ 17/32), “Zina eden kadın ve erkeğin her birine yüz celde vurun” (Nur 24/2), Zina eden Mâ'iz için Hz. Peygamber (s.a.v.): “Onu götürün recmedin” (Ahmed b. Hanbel, 2: 453; Buhâri, “Ahkam”, 19; Müslim, “Hudûd”, 16).

¹⁹ Ta'zir cezasını; sanığın durumuna, sabıkasına, cezadan etkilenme derecesine, suçun işlendiği şartlara, mağdurun durumuna, gördüğü zarara, suçun toplumda meydana getirdiği olumsuzluğa göre devlet başkanı veya onun adına görev yapan kurumlar belirler. (Muhammed Emin b. Ömer Abdiaziz el-Hüseynî ed-Dımaşkî İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr* (İstanbul: Karaman Yayınları, 1984), 4: 60; Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmi ve edilletuhu* (Dımaşk: Dâru'l-fikr, 1996), 6: 18, *Nazariyyetü'z-zarureti's-şer'iyye mukarenen maa'l-kanun el-vaz'i* (Dımaşk:

Devlet başkanı had ve kısas gerektiren suçları işlediği sabit olan şahsa Şâri tarafından belirlenen cezayı uygulamak zorundadır. Devlet başkanının bu cezaları başka bir cezayla değiştirme, eksiltme, arttırma, tamamen affetme, şefaaf etme veya infazını durdurma yetkisi de yoktur.

Hız. Peygamber (s.a.v.): “Hiçbir had için şefaafçi olma, çünkü hadler bana (kovuşturma yetkilisi) intikal ettikten sonra artık (uygulanmadan) bırakılmaz”²⁰ buyurmaktadır.

Ta'zir cezalarına gelince kişilere karşı işlenen suçlar hadler gibidir, devlet başkanının affetme yetkisi yoktur. Topluma karşı işlenen suçlarda devlet başkanı uygun cezayı takdir eder ya da bir maslahat görürse ve cezasız suçtan vazgeçileceğine kanaat getirirse affedebilir ve affedilmesi için

Dâru'l-fikr, 1993), 61; Abdulazîz Musa Âmir, *et-Ta'zir fi ş-şeriatî'l-İslâmiyye* (Kahire: Dâru'l-fikri'l-Arabi, 1969), 69; Tuncay Başoğlu, “Ta'zir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV, 2011): (198-202), 40: 198.

²⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, *Neylü'l-evfâr şerhu Münteķa'l-aķbâr* (Beyrut: Dâru'l-cil, 1392/1973), 7: 306; Benzer Hadisler için bk: Buhâri, “Hudûd”, 12; Müslim, “Hudûd”, 8, 9; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 6.

bir başkasının şefaathçi olmasını kabul edebilir.²¹ Zira Hz. Peygamber (s.a.v.): “Şefaath edin, ecir kazanın, Allah Peygamberinin dilinden dilediğiyle (uygun olarak) hükümsin”²² “iyi halli şahsiyet sahibi kişilerin hadler hariç küçük suçlarını affediniz”²³ buyurmaktadır.

2. Allah hakkı ve Kul hakkı Ayrımı

İslâm hukukunda suçlar kimin hakkının ve menfaatinin ihlal edildiğine göre Allah hakkına veya kul hakkına yönelik şekilde ayrıma tabi tutulmuştur.

Kamu ve toplumu ilgilendiren suçlara Allah hakkı (hukukullah), kulları ilgilendiren suçlara kul hakkı (hukuku'l-ibâd) denilmiştir. Allah hakkı da farz olanları terk etme ve

²¹ Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb Basrî Maverdî, *el-Ahkâmü's-sultaniyye ve'l-vilayati'd-diniyye* (Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1405/1985), 367, 368; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslâmiyye ve Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985), 3: 327; Yaşar Yiğit, “İslam Ceza Hukukunda Af ve Pişmanlığın (Tevbe) Cezalara Etkisi”, *Diyanet İlmî Dergi* 37 / 3 (Temmuz-Agustos-Eylül 2001): 61-74; Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 142, 144; Başoğlu, “Ta’zir”, 40: 198.

²² Buhari, “Zekat”, 21, “Edep”, 36, 37; Müslim, “Birr”, 145; Ebû Dâvûd, “Edep”, 117.

²³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6: 181; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 5.

haram olanları işleme şeklinde ikiye ayrılmıştır.²⁴ Fakat bu ayırım kesin çizgilerle yapılamamaktadır. Çünkü Allah hakkında kul hakkı kul hakkında da Allah hakkı olabilmektedir. Ama birinin yanında diğerinin çok az olması durumunda çok olana göre isimlendirme yapılmaktadır.

Genel olarak had suçları Allah hakkını, kısas suçları kul hakkını ihlal eden suçlar olarak kabul edilmiştir. Ta'zir suçları ise hem Allah hakkı hem de kul hakkına yönelik olabilir.²⁵

Suçlar ihlal edilen hak ve menfaatin türü ve ağırlık derecesine göre dörde ayrılmıştır. Zina ve içki içme gibi ağırlıklı olarak belirli bir kişiye değil, topluma zarar verdiği için sırf Allah hakkını ihlal eden suçlar, kazf (zina iftirası) ağırlıklı kul hakkını ihlal ettiği için sırf kul hakkını ihlal eden suç, sirket (hırsızlık) suçu Allah ve kul hakkı birlikte fakat ağırlıklı olarak Allah hakkını ihlal eden suç, kısas suçları da

²⁴ Maverdî, *el-Ahkâmü's-sultaniyye*, 221; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1999), 23.

²⁵ Talip Türcan, Ünal Yerlikaya, "Ceza Hukuku", *İslâm Hukuku*, ed. Talip Türcan (Ankara: Grafiker, 2012), 307.

Allah ve kul hakkı birlikte fakat ağırlıklı olarak kul hakkını ihlal eden suç kapsamına alınmıştır.²⁶

3. Değişmezlik

Hadler ve kefaretlere doğrudan ve ayrıntılı belirlenmesi ve Allah hakkı kapsamında olması onun insanlar tarafından değiştirilmesi, kaldırılması, af veya sulh yoluyla düşürülmesine engel olmaktadır.²⁷ Bu cezaların türü ve miktarı zamanın, mekânın ve şartların değişmesiyle de değişmez. Hz. Peygamber'den rivayet edilen: “Allah'ın hadlerinden birine engel olan O'nun emrine karşı gelmiş olur”²⁸ hadisi de bu konudaki hassasiyete dikkat çekmektedir.

Kıyasla ise kul hakkı ağırlıklı olması nedeniyle hak sahibine kıyas, diyet ve af şeklinde tercih hakkı sunulmasına

²⁶ Türcan ve Yerlikaya, “Ceza Hukuku”, 307; Çolak, *İslam Ceza Hukuku*.87.

²⁷ Mustafa Ahmed Zerka, *el-Fikhü'l-İslâmî fî sebîhi'l-cedid: el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm* (Dımaşk: Dârü'l-kalem, 1418/1998), 2: 676; İbrahim Çalışkan, “İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 / 1 (1990): 376; Bardakoğlu, “Had”, 14: 550.

²⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2: 70; Ebû Dâvûd, “Akdiye”, 14.

rağmen yine bunların dışına çıkmak mümkün değildir, değiştirilemez.

Ta'zirde de aslında delilsiz hiçbir suç ve ceza yoktur.²⁹ Çünkü Şâri'in emir ve yasakları asli kaynaklarda yer almakta ve ta'zir suçları bunlara aykırı hareket etme şeklinde bunların kapsamına girmektedir. Bu bağlamda yine değışmez.

Ama ta'zir cezaları İslâm'ın genel esasları ve amaçlarına aykırı olmamak şartıyla zamana, mekâna, şahıslara, suça, suçluya yani şartlara göre değışebilir.³⁰ Bu özellik İslâm ceza hukukunun her asırda uygulanabilir olması ve hukukta boşluğun oluşmaması için gereklidir.

4. Kazâilik

Şâri tarafından belirlenen kuralların korunması ve ihlali durumunda soruşturma ve kovuşturma yani yargı sürecini başlatma görevi/hakkı Allah haklarında devletin, kul

²⁹ Muhammed b. Ahmed b. Mustafa Muhammed Ebû Zehre, *el-Cerime: el-cerime ve'l-ukube fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Kahire: Dârü'l-fikri'l-Arabi, 1998), 140.

³⁰ Başoğlu, "Ta'zir", 40: 198.

haklarında ise mağdurun/hak sahibinindir. Ama yargılama, ceza verme ve uygulama yetkisi/infaz hakkı devlete aittir.

Cezanın infazına başlanılabilmesi için devlet başkanı yahut onun yetkili kıldığı kimselerin hazır bulunması gerekir.³¹ Cezaların bu şekilde kazâî bir kurum ve otorite tarafından verilmesi hem soruşturma ve mahkeme sürecinde hem de infaz sürecinde adil, tarafsız ve hakkaniyet üzere karar verilmesini sağlamaktadır.³² Cezanın infazında bir yandan önleyicilik ve ıslah edicilik amacına uygunluk, diğer yandan kastı aşan bir zarar vermeme ve kul hakkı çiğnememe hususlarına riayet edilmektedir.³³

Mağdur da olsa hiç kimse ihkak-ı hakta bulunamaz. Yani hakkını mahkemeye başvurmadan elde edemez.³⁴ Şahsi

³¹ Şükrü Özen, “İnfaz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV, 2000), 22: 290.

³² Şükrü Selim Has, *Cezalarda Caydırıcılık İlkesi* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınlar, 2016), 59.

³³ Başoğlu, “Ta’zir”, 40: 202.

³⁴ Bardakoğlu, “Had”, 14: 550; Ahmet Yaman ve Halit Çalış, *İslam Hukuku* (Ankara: Bilay, 2018), 77.

intikam alamaz.³⁵ Çünkü ihkak-ı hak suçtur.³⁶ Mesela işlenen kazf suçundan dolayı gereken kazf haddini bizzat mağdur infaz edecek olsa mağdura ta'zir cezası verilir.³⁷ Kamu düzeni bunu gerektirir.

Hız. Peygamber (s.a.v.)'in zina ederken karısını gören bir kocanın onu öldürme hakkının olmadığını ve meselenin yargıya taşınması gerektiğini beyan etmesi³⁸ bu prensibin varlığının delilidir.

5. Belirlilik ve Kanunilik

İslâm hukukunda suç ve cezalarda keyfilik yoktur. Bir fiilin suç sayılabilmesi için İslâm hukukunun aslı kaynaklarından Kitap ve Sünnette onun suç olduğu ve cezasının belirlenmiş olması ya da bu delillerden hareketle siyasi otoritenin yasama yoluyla bunu tespit etmiş olması

³⁵ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1: 174.

³⁶ Muhammed Tahir b. Muhammed b. Muhammed et-Tunusi İbn Aşur, *İslam Hukuk Felsefesi*, trc. Mehmet Erdogan, Vecdi Akyüz (İstanbul: İklim, 1988), 124.

³⁷ Muhammed Ali es-Sayis, *Tefsiru ayati'l-ahkâm* (Mısır: Mektebetü M. Ali Subeyh, ts.), 2: 190; Özen, "İnfaz", 22: 290.

³⁸ Buhârî, "Talak", 29; Ebû Dâvûd, "Talak", 27.

gerekir.³⁹ Had ve kısas suçları açıkça kitap ve sünnet tarafından yasaklanan ve cezaları belirlenmiş suçlardır.⁴⁰ Ta'zir suçuna gelince açıkça veya doğrudan belirlenmemiştir⁴¹ ama yine kitap ve sünnetle belirlenen genel amaç ve esaslar kapsamında yer almaktadır.

İtaat talep ile birlikte olur, talep yoksa itaat de beklenmez.⁴² “Allah size haram kıldığı şeyleri size açıklamıştır” (En‘am 6/19) ayeti ve “Helaller bellidir, haramlar bellidir”⁴³ hadisi ile yasak olanlar ve serbest olanlar bildirilmiş, “Bunun dışındakiler size helal kılındı” (Nisâ 4/24) ayeti ile de “mübahlık” esası getirilmiştir. Yani “eşyada asıl olan, yasaklığını gösterir bir delil ortaya çıkıncaya kadar

³⁹ Abdülkadir Udeh, *et-Teşrîü'l-cinâiyyü'l-İslâmî: mukarenen li-kanuni'l-vaz'i* (Beyrut: Dârü'l-kitabi'l-Arabî, ts.), 1: 126-127; Abdülazîz Amir, *Şerhü'l-ahkâmi'l-amme li'l-cerime fi'l-kanuni'l-cinai el-Libiyi* (Bingazi: Câmiatu Karyunus, 1987), 107; Abdülkerim Zeydan, *el-Kısas ve'd-diyât fi'ş-şeriâti'l-İslâmiyye* (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1418/1998), 17, 18.

⁴⁰ Muhammed Selim el-Avvâ, *Fi usuli'n-nizâmi'l-cinâiyyi'l-İslâmî* (Kahire: Dârü'l-Maârif, 1983), 59-60.

⁴¹ Başoğlu, “Ta'zir”, 40: 198.

⁴² Ebû İshak İbrâhim b. Musa b. Muhammed el-Gırnati Şatbî, *el-Muvâfakât*, thk. Abdullah Dırâz (Beyrut: Dârü'l-ma'rife, ts.), 1: 109.

⁴³ Buhâri, “İman”, 39; “Buy'u”, 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4: 269; Tirmizi, “Buy'u”, 1.

mübahlıktır.”⁴⁴ Yasaklanmayan filler ise mübahtır ve suç değildir. Yasaklananlar ise suçtur. Bu şekilde sınırlar koyularak aşırılıklar önlenmiştir.

Fıkıh usulü kitaplarında yer alan “hakkında sarıh bir nass bulunmadan önce beşeri fillerin hukuki bir değeri yoktur”⁴⁵ kaidesi de bu prensibi teyit etmektedir. Modern hukukta buna kanunilik ilkesi denilmektedir.⁴⁶ Bu ilke keyfiliği önler, şahsi hürriyet ve masuniyeti teminat altına alır,⁴⁷ cezalandırmanın sınırını belirler, hukukun üstünlüğünü ortaya koyar.

“Biz bir Peygamber göndermedikçe kimseye azap edecek değiliz” (İsrâ 17/15), “Allah geçmişi bağışladı” (Mâide 5/95) ayetlerinde ve “İslâm kendisinden önceki dönemde işlenen

⁴⁴ Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-nezâir* (Mısır: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1403/1982), 60; Zuhaylî, *Vasît fi usûlü'l-fikh* (Dımaşk: Matbaatü Halid b. Velid, 1990), 410; Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 100.

⁴⁵ Ebü'l-Hasen (Ebü'l-Kâsım) Seyfüddîn Alî b. Muhammed b. Sâlim es-Sa'lebî, *el-İhkâm fi usûli'l-ahkâm*, thk. Seyyid Cemîlî (Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1404/1983), 1: 130; Udeh, *et-Teşrîü'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 1: 115; Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletuhu* (Dımaşk: Dâru'l-fikr, 1996): 4: 288.

⁴⁶ Udeh, *et-Teşrîü'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 1: 116.

⁴⁷ Cevat Akşit, *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esaslar* (İstanbul: Gümüşev, 2015), 99.

suçların günahlarını yok eder”⁴⁸ hadisinde yasaktan önceki geçmişten sorumlu olunmadığını açıkça ifade etmektedir.

6. Kıyasın Delil Olmaması

Kanunilik prensibi ceza hukukunda kıyasın uygulanmasını imkânsız kılmaktadır. Şöyle ki; hâkime kıyas yoluyla suç ve ceza belirleme yetkisi verilmesi kanunda olmayan fiillerin suç sayılmasına ve kanunda olmayan cezaların verilmesine sebep olur.⁴⁹ Kıyas ceza hukukunda özellikle had, kısas, diyet ve kefaret gerektiren suçlarda delil olarak kullanılamaz.⁵⁰ Çünkü cezaların miktarları naslarla belirlendiği için illeti akılla idrak edilemez.⁵¹ Ayrıca hata ihtimali olduğu için kıyas zanni bir delildir. Zannın ve hata

⁴⁸ Müslim, “İmân”, 192.

⁴⁹ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 166.

⁵⁰ Gazzâli, *el-Müstesfâ*, 331; Udeh, *et-Teşrûü'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 1: 183-184; Muhammed Ebû Zehre, *İslam Hukuku Metodolojisi: Fıkıh Usulü*, trc. Abdulkadir Şener (Ankara: Fon Matbaası, 1981), 223; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 167; Bardakoğlu, “Had”, 14: 550; Yaşar Yiğit, *İslam Ceza Hukuku* (Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık, 2012), 25.

⁵¹ Gazzâli, *el-Müstesfâ*, 285; Ebû Zehre, *Fıkıh Usulü*, 224; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 167; Udeh, *et-Teşrûü'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 1: 183-184.

ihhtimalinin varlığı şüphedir. Şüphle ile had cezaları düşer.⁵² Cessâs (ö. 370/980) “had cezalarının tespitle kıyasa yer yoktur”⁵³ sözüyle bu prensibi ifade etmektedir. Mesela kefen soyma suçuna, hırsızlık suçuna kıyasla aynı ceza verilmemiştir.⁵⁴ Ama miktarı belli olmayan ve devletin ve yargının inisiyatifinde olan ta’zir suçlarında kıyas usulünden istifade edilmiştir. Bu prensibi Hanefiler⁵⁵ benimsemiştir. Diğer mezhepler kıyası ceza hukukunda geçerli bir yöntem ve delil olarak kabul etmişlerdir.⁵⁶ Muaz b. Cebel hadisinin mutlak ifadesinin buna delalet ettiğini düşünmüşler ve Hz. Ömer’in hilafeti sırasında içki içme cezasının 80 sopa olarak belirlenmesini⁵⁷ görüşlerine delil getirmişlerdir.⁵⁸ Kıyas

⁵² Gazzâli, *el-Müstesfâ*, 285; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 167; Udeh, *et-Teşrîü'l-cinâiyü'l-İslâmî*, 1: 183-184; Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 27.

⁵³ Ebû Bekr Ahmed b. Alî Râzî Cessâs, *Usulü'l-fikh: Fusul fi'l-usul* (Kuveyt: Vizaretü'l-evkaf ve’ş-şuuni'l-İslamiyye, 1405/1985), 4: 105.

⁵⁴ Yaman ve Çalış, *İslam Hukuku*, 85.

⁵⁵ Zeylaî, *Tebyîn*, 3: 208.

⁵⁶ Yaman ve Çalış, *İslam Hukuku*, 86; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 167.

⁵⁷ Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1405/1984), 9: 136; Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Musa el-Hanefi Aynî, *Umdetü'l-kari şerhi Sahihi'l-Buhari* (Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, ts.), 23: 266.

yoluyla eşcinselliğe zina, kefen soyuculuğa ve yankesiciliğe hırsızlık, sarhoşluk veren her şeye içki içme cezası vermişlerdir.⁵⁹

7. Geriye Yürütülmezlik

Yine kanunilik ilkesinin tabii bir sonucu olarak suç ve cezanın belirlenmesinden itibaren sorumluluk söz konusudur.⁶⁰ Yani suçlar işlendikleri sırada yürürlükte olan ceza hükümlerine tabii olurlar.⁶¹ Bu, günümüzde kanun geriye/geçmişe işletilemez şeklinde ifade edilmiştir. Bu belirleme daha önceki yapılanlar için geçerli değildir. Yani emir ve yasak gelmeden önce yapılanlarda sorumluluk ve hesaba çekilme yoktur. Bu prensip insanı sürekli her

⁵⁸ Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 27. Kıyası ceza hukukunda kabul etmeyenler içki içme cezasının kıyas yoluyla değil icma ile sabit olduğunu iddia etmektedirler. (Ebû Zehre, *el-Cerime*, 167-168; Udeh, *et-Teşrîü'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 183-184).

⁵⁹ Yaman ve Çalış, *İslam Hukuku*, 86.

⁶⁰ Behnesi, *es-Siyasetü'l-cinaiyye fi'ş-şeriatî'l-İslamiyye* (Kahire: Matbaatu'l-şurûk, 1983), 357; *el-Ukûbe*, 37.

⁶¹ Udeh, *et-Teşrîü'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 1: 261; Behnesi, *el-Mevsuatü'l-cinâiyye*, 3: 114; Akşit, *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esaslar*, 66.

yaptığından hesaba çekileceği endişe ve korkusundan, huzursuzluğundan korumaktadır.

“Geçmişte olanlar geçmişte kalmıştır” (Bakara 2/275; Nisâ 4/22), “Allah geçmişini affetmiştir. Ama kim bu suçu tekrar işlerse Allah onu mutlaka cezalandıracaktır” (Maide 5/95) ve “Daha önce tatmış olduklarımızdan dolayı bir günah yoktur” (Maide 5/93) ayetleri de yasak gelmeden önceki yapılardan sorumluluğun olmadığına işaret etmektedir.⁶²

Hz. Peygamber (s.a.v.) de bu konuda: “Kim İslâm’da sebât eder. İslâm’ın emirlerine güzelce uyarsa, İslâm’dan önceki yaptıklarından hesaba çekilmez.”⁶³ Yine “Müslüman olmak istiyorum ama geçmiş işlerimden sorumlu tutulmak

⁶² Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî el Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'an*, thk. Muhammed Sâdık Gamhâvî (Beyrut: Daru ihyai't-türâsi 1405/1984), 4: 128, 129; 3: 287-288; Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah b. Muhammed Meafiri İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, thk. Muhammed Abdülkadir Ata (Beyrut: Dârü'l-fikr, ts.), 2: 166-169; Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Ahmed Abdulhâlîm (Kâhire: Dâru's-şu'ab, 1372/1952), 6: 293-298; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Umut Matbaası, ts.), 2: 245, 3: 336; Udeh, *et-Teşrîü'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 1: 115- 118, 262; Behnesi, *es-Siyasetü'l-cinaiyye*, 71-73; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Konya: Mimoza, 2014), 46.

⁶³ Buhâri, “İstitâbe”, 1.

istemiyorum” diyen birisine: “İslâm’ın kendinden öncekileri yıkıp yok ettiğini bilmiyor musun”⁶⁴ buyurarak kanundan önceki suçların sorulmayacağını ifade etmiştir.

Bunun iki istisnası vardır. Birisi devlet ve millete karşı işlenen suçlar diğeri suçlunun lehine bir durumun oluşmasıdır.⁶⁵ Geçmişte yapılan fiil şuan devlete ve millete zarar verdiğinde geçmişteki bu yapılan fiilden dolayı cezalandırma söz konusu olur. Geçmişteki ceza suçlu lehine olduğunda da şuan ki ceza değil geçmişteki ceza uygulanır.

8. Faydacılık

İslâm ceza hukukunda ferdin ve toplumun maslahatı gözetilmektedir. Maslahat olarak; mağdurun zararının telafi ve tamir edilmesi, kininin söndürülüp teskin edilmesi, suçlunun ıslah ve tedip edilmesi, tekrar suç işlememesi, cezasını çekerek

⁶⁴ Müslim. “İman”, 192.

⁶⁵ Udeh, *et-Teşrîü'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 1: 266-274; Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 40; Yiğit, “İslâm Ceza Hukukunda Kanûnilik İlkesi ve Kanûnu Bilmemenin Cezalara Etkisi”, 68.

rahatlaması, toplumun düzeninin ve maslahatının korunması, adaletin tesis edilmesi, zulmün önlenmesi sayılabilir.

İslâm hukukçuları maslahatı üçe ayırmaktadırlar. Zarurî maslahatlar; ferdin ve toplumun varlığını koruyabilmesi ve devam ettirebilmesi için vazgeçilmez değerlerdir. Bu değerler; can, mal, din, akıl ve neslin korunmasıdır.⁶⁶ Bu değerlere karşı yapılan saldırılar hukukî açıdan ağır suç kabul edilmekte⁶⁷ ve en ağır cezalarla hukukî yaptırımlar uygulanmaktadır. Bu yaptırımlar had ve kısas cezalarıdır.

Hacî maslahatlar; insanların hayatlarını sıkıntıya girmeden kolaylık içinde sürdürmeleri için gerekli olan düzenlemelerdir. Bu maslahatlar insanlardan zorlukları kaldırmak ve beş zarurî değeri korumak için gerekli

⁶⁶ Şatibî, *el-Muvâfakât*, 2: 8-10; İbrahim Çalışkan ve Oğuzhan Tan, *İslam Hukuku I* (Ankara: Ankara Üniversitesi, 2012), 270; Samire Hasanova, “İslam Ceza Hukukunda Maslahat Prensibi Açısından Cezalar Ve Cezanın Şahsiliği İlkesinin Değerlendirilmesi”, *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 / 1 (2017): 93.

⁶⁷ Şatibî, *el-Muvâfakât*, 2: 8-10; Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, *İrşâdû'l-fuhûl ilâ tahkîki'l-hak min 'ilmi'l-uşûl*, thk. Ebû Mus'ab Muhammed Sa'd el-Bedrî (Beirut: Dâru'l-fikr, 1412/1992), 366; Zerka, *el-Fikhü'l-İslâmî*, 2: 677.

tedbirlerdir.⁶⁸ Bu maslahatlara yapılan saldırılara daha hafif bir ceza, ta'zir cezası verilmektedir.

Tahsinî maslahatlar ise; yüksek ahlakî değerlere ve güzel âdetlere uygun düşen faziletli, erdemli olma amacına yönelik davranışlardır. Haysiyet ve şerefi koruma amacına yönelik şeylerdir.⁶⁹ Bunlara saldırı halinde de daha da hafif ta'zir cezaları verilmektedir. Bu üç maslahatın gözetilmesiyle toplumda huzur, güven ve istikrar sağlanmış olmaktadır.

9. Umumîlik ve Eşitlik

İslâm hukukunda ceza hükümleri şartları taşıyan herkese uygulanır.⁷⁰ Hz. Peygamber'in ifadesiyle insanlar hukuk karşısında “Bir tarağın dişleri gibi eşittir.”⁷¹ Suçlunun ırkı,

⁶⁸ Şatibî, *el-Muvafakat*, 2: 10; Çalışkan ve Tan, *İslam Hukuku I*, 271.

⁶⁹ Şatibî, *el-Muvafakat*, 2: 11; Çalışkan ve Tan, *İslam Hukuku I*, 272.

⁷⁰ Bardakoğlu, “Ceza”, 7: 475; Yaman ve Çalış, *İslam Hukuku*, 78.

⁷¹ Muhammed b. Abdilhâdî el-Cerrâhî el- Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs*, thk. Ahmed el-Kalâş (Beyrut: Müessesür'risâle, 1405/1984), 2: 433; Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kâdihân el-Müttakî el- Hindî, *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-aşvâl ve'l-efâl*, thk. Mahmûd Amr ed-Dimyâtî (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmiyye, 1419/1998), 9: 17.

rengi, sosyal statüsü ve ekonomik durumu dikkate alınmaz.⁷² Hiç kimsenin ayrıcalığı ve dokunulmazlığı yoktur suç işleyen herkes yargılanır ve cezalandırılır.⁷³ Ceza ihmal edilmez herkese uygulanır.

Peygamberlere dahi bu konuda ayrıcalık tanınmamıştır.⁷⁴ Zira Allah Teâlâ: “Elbette kendilerine gönderilen kimseleri de gönderilen Peygamberleri de mutlaka sorguya çekeceğiz” (A’raf 7/6) ve “Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür” (Nisâ 4/123)” buyurmuştur. Hz. Muhammed (s.a.v.) de: “Ey insanlar! Kime vurmuşsam, işte sırtım, gelsin vursun! Her ki-

⁷² Has, *Cezalarda caydırıcılık İlkesi*, 52; Yaşar Yiğit, “İslâm Cezâ Hukukunda Eşitlik İlkesi ve Dokunulmazlık”, *Kur’an Mesajı: İlmi Araştırmalar Dergisi* 2 / 13-14-15 (1999): 195; Yaşar Yiğit, *İslâm Ceza Hükümlerinin Yürürlüğü* (Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık, 2012), 216-217.

⁷³ Zeydan, *el-Kıyas*, 18; Udeh, *et-Teşrîü'l-cinâiyü'l-İslâmî*, 1: 341; Behnesi, *es-Siyasetü'l-cinaiyye*, 282-283; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 252; Ahmed Husarî, *es-Siyasetü'l-cezaiyye fi fihki'l-ukûbâti'l-İslâmî'l-mukâran* (Beyrut: Dârü'l-cil, 1413/1993), 1: 218; Mustafa Ahmed Zerka, *el-Fikhü'l-İslâmî fi sevbihî'l-cedid: el-Medhalü'l-fikhiyyü'l-âm* (Dimaşk: Dârü'l-fikr, 1968), 1: 59; Ali Bardakoğlu, “Ceza”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV, 1993), 7: 475.

⁷⁴ Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 102.

min benden alacağı varsa, işte malım, gelsin alsın!”⁷⁵ buyurmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında eşraftan bir kadın hırsızlık yapmıştı ve Üsâme b. Zeyd’i bu kadının affedilmesi için şefahtçi kılmışlardı. Peygamber buna karşılık şöyle buyurmuştu: “Sizden öncekilerin helak olmalarının sebebi asil biri çalarsa onu serbest bırakmaları, zayıf birisi çalarsa elini kesmeleridir. Allah’a yemin ederim ki Muhammed’in kızı Fatıma da çalmış olsaydı muhakkak onun elini keserdim.”⁷⁶ Bu ayet ve hadisler bu prensibin İslâm ceza hukukunda olduğunun delilleridir.

Had ve kısas cezaları şartları bulunduğu herkese eşit şekilde tatbik edilir. Hırsızlık yapan kadın, erkek, zengin, fakir,

⁷⁵ Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid Taberi, *Tarihü't-Taberi: Tarihü'l-ümem ve'l-müluk* (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmiyye, 1987), 2: 227; Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnü'l-Esir, *el-Kamil fi't-tarih*, thk. Abdullah Kâdî (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmiyye, 1415/1994), 2: 183; Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer İbn Kesir, *es-Siretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa Abdülvahid (Beyrut: Dâru'l-ma‘rife, 1976), 4: 457.

⁷⁶ Buhâri, “Meğazi”, 54; Müslim, “Hudûd”, 8; Tirmizi, “Hudûd”, 6.

yöneten, yönetilen fark etmez herkese aynı ceza uygulanır. Ta'zir cezaları şartlara göre farklı uygulanabilmektedir.⁷⁷ Bu boşluğun oluşmaması ve İslâm ceza hukukunun her dönemde uygulanabilmesi için gereklidir. Ama ta'zirdede de suç işleyen herkes cezalandırılmaktadır.

Sadece devlet başkanlığı ve elçi olma bu prensibin bir istisnasıdır. Hanefilere göre devlet başkanı topluma karşı had suçu işlerse dokunulmazlıktan yararlanır ama kişilere karşı suç işlerse cezalandırılır. Çünkü hadleri uygulama yetki ve sorumluluğu devlet başkanına ait ve yetkisini kendisine karşı kullanması mümkün olmadığı için kendisine had uygulamaz. Hanefilerin dışındakiler ise devlet başkanının hiçbir ayrıcalığının olmadığı kanaatindedirler.⁷⁸ Hz. Peygamber (s.a.v.) hayatta iken dinden çıkan Müseyleme'nin Medine'ye

⁷⁷ Maverdî, *el-Ahkâmü's-sultaniyye*, 326; Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecciddîn Abdisselâm el-Harrânî İbn Teymiyye, *Siyasetü'ş-şer'iyye* (Dımaşk: Mektebetu dâri'l-beyân, 1405/1985), 64; İbn Âbidîn, *Haşiyetü Reddû'l-muhtâr*, 4: 60; Abdulaziz Bayındır, *İslam Muhakeme Hukuku* (İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 1986), 136.

⁷⁸ Zeylai, *Tebyin*, 3: 187; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 254; Udeh, *et-Teşrîü'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 1: 320-323; Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku*, 57, Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 41, Yaman ve Çalış, *İslam Hukuku*, 95.

gönderdiği elçiler hakkında ki bu elçiler daha önce Müslüman iken dinden çıkmış kişilerdi ve ridde cezası verilmesi gerekiyordu: “Eğer elçilerin öldürülmemesi kuralı olmasaydı size ölüm cezası verirdim”⁷⁹ buyurmuştur. Bu kişiler elçi olmaları sebebiyle dokunulmazlık elde etmişlerdir.

10. Denklik ve Adalet

İslâm hukukunda suç ile karşılığında verilen ceza arasında makul bir dengenin olduğu dikkat çekmektedir.⁸⁰ Kısas ve ta’zirde denklik açık bir şekilde fark edilirken hadlerde bireysel ve toplumsal açıdan suçun verdiği zarar değerlendirildiğinde yine suç ve cezanın birbirine uygun olduğu ve denkliğin korunduğu görülmektedir. Yargılama aşamasında da infaz aşamasında da suçluya hak ettiği kadar fazla da az da muamele edilmez. Hatta Kur’an-ı Kerim’de ceza

⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1: 384; Ebû Dâvûd, “Cihad”, 154; Darimi, “Siyer”, 58.

⁸⁰ Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 105.

kelimesi denklik anlamına gelen “mesulât”⁸¹ kavramı ile ifade edilmiştir. Suçtan fazla ceza verilmesi hem suçluya zulüm hem de suçlunun ıslahına engel olur, suçtan az ceza verilmesi de hem mağdura zulüm hem de suçun tekrar işlenmesine teşvik olur.

“Bir kötülüğün karşılığı ona denk bir cezadır” (Şûrâ 42/40), “Kötülük işleyenlere kötülükleri kadar ceza verilir” (Yunus 10/27), “Eğer ceza verecekseniz size yapılanın aynısıyla cezalandırın” (Nahl 16/126), “Kim bir kötülük yapmışsa sadece yaptığı kadarıyla cezalandırılacaktır” (Mü’min 40/40), “Hürmetler (saygı gösterilmesi gereken şeyler) kısas kuralına tabidir. Kim size saldırırsa dengiyle siz de ona karşılık verin” (Bakara 2/194) ayetleri de bu prensibi çok açık bir şekilde beyan etmektedir.

⁸¹ “Senden iyilikten önce çarçabuk kötülük isterler. Hâlbuki onlardan önce nice mesulât gelip geçmiştir” (Rad 13/6) ayette geçen “mesulât” kelimesi daha önce geçen ümmetlere günahlarına denk olarak verilmiş cezalar demektir. (Ebû Zehre, *el-Cerime*, 9) .

11. Dinîlik ve Uhrevîlik

İslâm hukukunda suçların dünyevî/hukukî ve uhrevî/vicdanî iki müeyyidesi, iki cezası vardır.⁸² Çünkü bunlar aynı zamanda dini birer emir ve yasağın ihlal edilmesidir. “Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır, onlar için ahirette de büyük azap vardır” (Mâide 5/33) ayeti suç işleyenin dünyevî cezaya ilaveten uhrevî bir cezaya da maruz kalacağına işaret etmektedir. Bu da İslâm hukukunda ceza hükümlerinin yaptırım etkisini, suçların itirafını⁸³ ve suça engel olma oranını arttırmaktadır. Böylece hem suç işlemeyi düşünen hem de muhtemel mağdur korunmuş olmaktadır.

Alenen işlenen ve ispatlanan suçların cezası dünyevîdir. İşlenen fiil din açısından suç olmasına rağmen delillerle ispatı mümkün olamıyorsa bu durumda fail uhrevî ceza ile muhatap

⁸² Bilmen, *Hukuki İslâmiyye*, 3: 41; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 21.

⁸³ Hz. Peygamber döneminde Gamidiyye ve Mâiz isimli kişilerin ağır bir ceza olan recm cezasının uygulanacak olmasına rağmen itirafları buna örnek verilebilir. (Buhârî, “Ahkam”, 19; Müslim, “Hudûd”, 16; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 24).

olur.⁸⁴ Mü'min, kanuna aykırı hareket etme fırsatı varken, dünyevî yönden cezasız kalacağını bilse de sorumluluklarını yerine getirir, suç işlemekten kaçınır.⁸⁵ Çünkü Allah'ın huzuruna suç ve günahlardan arınmış olarak varmak ister. Suçunu ısrarla itiraf eden ve cezasını tatbik edilmesini isteyen sahabiler de bunun örnekleridir.⁸⁶ Bunda dünyada çekilen cezanın ahiretteki azabı kaldıracağı düşüncesi etkili olmuştur.

Hz. Peygamber'in: "Müftüler fetva verse de sen kalbinden fetva iste",⁸⁷ "İyilik ahlak güzelliğidir, günah ise seni huzursuz eden ve başkalarının bilmesini istemediğin şeylerdir"⁸⁸ yine "Ben bir beşerim. Siz aranızdaki anlaşmazlıkları bana getiriyorsunuz. Olur ki taraflardan biri delilini benim önümde daha iyi ifade eder, ben de dinlediklerim

⁸⁴ Ebû Zehre, *el-Cerime*, 19-20; Mustafa Uzunpostalcı, *Hukuk ve İslam Hukuku I* (Konya: y.y., 1996), 124; Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 106.

⁸⁵ Muhammed Hamidullah, *İslama Giriş*, trc. Cemal Aydın (Ankara: TDV, 2015), 167; Zuhaylî, *en-Nazariyyetü'l-fikhiyye* (Dımaşk: Dâru'l-kalem, 1414: 1993), 22.

⁸⁶ Hüseyin Esen, "İslam Hukuku ve Uhrevî Sorumluluk", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 8 (2006): 109.

⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4: 194, 227, 228; Dârimî, "Büyu", 2.

⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4: 182, 227, 228; Müslim, "Bir", 14, 15; Tirmizi, "Zühd", 52.

doğrultusunda onun lehine hüküm veririm. Ben haklı olmadığı halde birinin lehine hüküm verirsem ona ateşten bir parçayı vermişimdir. İster onu alsın, ister hakkı sahibine teslim etsin, kendisi bilir”⁸⁹ hadisleri suçların uhrevî/vicdanî boyutuna dikkat çekmektedir.

12. Caydırıcılık ve İbretlik

İslâm hukukunda cezanın intikam almak için değil suçlunun tekrar suç işlemesine engel olma ve diğer insanlara da ibret olup benzer suçların irtikabına mani olma işlevi önceliklidir. “Hırsızlık yapan erkek ve kadının yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah’tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin” (Mâide 5/38), ayeti ve “Mü’minlerden bir grup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun” (Nur 24/2) ayeti cezaların bu yönüne dikkat çekmektedir.

İslâm hukukunda cezanın caydırıcılığı ve diğer insanlara ibret olması açısından bütün cezaların infazında alenîlik ilkesi

⁸⁹ Buhârî, “Şehâdât”, 27, “Ahkâm”, 20; Müslim, “Akdiye”, 4; Ebû Dâvûd, “Akdiye”, 7.

benimsenmiştir. Nitekim Kur'an'da zina suçunu işleyenler cezalandırılırken müminlerden bir grubun infaza şahit olması istenmiştir (en-Nûr 24/2). Bu sebeple fakihler tarafından bir suçun infazında asgarî kaç kişinin bulunması gerektiği tartışılmıştır.⁹⁰

İslâm hukukunda suçlardan caydırma sadece suç işlenince cezalandırma yoluyla değil aynı zamanda suç işlememeye ve iyi olan davranışlara mükâfat (sevap) verme şeklinde de olmaktadır.⁹¹ Mesela haramı terk etmek vacip⁹² ve suç işlememe sevap kabul edilmektedir.

Suçta engel olma yolları olarak; “birbirine hakkı tavsiye”,⁹³ “iyilik ve sakınma konusunda yardımlaşma, günah ve düşmanlıkta yardımlaşmama”⁹⁴ “emri bil ma‘ruf nehyi

⁹⁰ Özen, “İnfaz”, 22: 290.

⁹¹ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1: 30.

⁹² İbrahim Kâfi Dönmez, “Vâcip”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012), 42: 411.

⁹³ Asr 103/3.

⁹⁴ Mâide 5/2.

‘ani’l-münker”⁹⁵ yoluyla toplumsal yardımlaşma ve kontrol de sayılmaktadır. Hz. Peygamber de: “Sizden biriniz bir kötülük gördüğünde eliyle değiştirsin (düzeltsin), buna gücü yetmezse diliyle (karşı çıksın), buna da gücü yetmezse kalbiyle (buğzetsin) bu da imanın en zayıfıdır”⁹⁶ buyurmuştur.

Hz. Peygamber güzel ve mevki sahibi bir kadının gayri meşru isteğini reddeden gencin kıyamet günü hiçbir gölgenin olmadığı bir yerde Allah’ın kendi gölgesinde gölgelendireceğini haber vererek⁹⁷ günah ve suçu yapmamaya teşvik etmiştir.

İnanç ve güçlü bir imana sahip olan insanın, hukuki eylemlerinde ve yönelişlerinde, ahiret inancının varlığı ve içerdiği uhrevî tehdidin mevcudiyeti suçların önlenmesinde

⁹⁵ Âl-i İmrân 3/104.

⁹⁶ Müslim, “İmân”, 78; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3: 49, 54.

⁹⁷ Buhârî, “Ezan”, 36; Müslim, “Zekat”, 91; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2: 439.

önemli ve kalıcı bir faktördür.⁹⁸ Bu bağlamda “Zâni, Müslüman olduğu halde zina etmez, hırsız Müslüman olduğu halde hırsızlık yapmaz, içki içen Müslüman olduğu halde içki içmez”⁹⁹ hadisi de gerçekten iman eden birisinden suçun sadır olmamasına dikkat çekmektedir.

13. Maddilik

İslâm hukukunda zahire göre hüküm verilir.¹⁰⁰ Bir suçun cezalandırılması için görünür olması, dış dünyaya yansımaları gerekir. Yasaklanana yapmak veya emredilene yapmamak şeklinde bir söz, fiil, yazı olması gerekir. Yani suçun cezalandırılması için maddi bir yönünün olması gerekir.

Ayrıca cezalandırma için emir ve yasağa karşı bir hareketin yanında bu hareketten suç sayılan bir sonucun

⁹⁸ İbrahim Hamami, “İslam Hukukunda Suç ve Ceza”, *İslâm Ceza Hukuku Tebliğler Kitabı I*, trc. Soner Duman (y.y.: Lale Yayıncılık, 2017), 170; Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fıiller*, 37.

⁹⁹ Buhâri, “Mezâlim”, 30; “Eşribe”, 1; “Hudûd”, 2; Müslim, “İman”, 100; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2: 243.

¹⁰⁰ Ebû Abdullah Muhammed b. İdris b. Abbas Şâfiî, *el-Ümm* (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1393/1973), 1: 260; 4: 114; 6: 199; İbn Âbidîn, *Haşiyetü Reddî'l-muhtâr*, 5: 365; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 274.

doğması ve hareket ile sonuç arasında sebep-sonuç ilişkisine dayanan bir illiyet bağının da bulunması gerekir.¹⁰¹ Yoksa suçta niyet ve hazırlık yapma, suçu düşünme ve tasarlamada sorumluluk yoktur, bunlar cezayı gerektirmez.¹⁰² Çünkü dışa yansıyan ve görünen bir fiil olmadığı gibi bu fiilden zarar gören birisi de yoktur.

Hz. Peygamber'in "Her kim bir kötülük yapmak isterse de yapmazsa ona günah yazılmaz. Şayet yaparsa (o zaman günah) yazılır"¹⁰³, "Kuşkusuz Allah, içlerinden geçeni yapmadıkça veya konuşarak paylaşmadıkça benim hatırıma ümmetimi bağışlamıştır"¹⁰⁴ hadislerinden de bu prensip açıkça anlaşılmaktadır.

¹⁰¹ Uğur Alacakaptan, *Suçun Unsurları* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1975), 9-39.

¹⁰² Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ'î'u's-sanâ'î'fi tertîbi's-şerâ'î'* (Beyrut: Daru'l kütübi'l Arabî, 1982), 7: 42; Bilmen, *Hukuki İslâmiyye*, 3: 413. Udeh, *et-Teşrîu'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 1: 346-347; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 273; Behnesi, *el-Mevsuatü'l-cinaiyye*, 3: 331-335.

¹⁰³ Buhâri, "Rikak", 31; Müslim, "İman", 206; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2: 234.

¹⁰⁴ Buhâri, "İman", 15; Müslim, "İman", 201; Ebû Dâvûd, "Talak", 15.

Düşünce aşamasında olan kötü bir fikir ve niyet icraata dönüştürülmedikçe suç teşkil etmez ve ceza hukukunun kapsamına girmez.¹⁰⁵ Nitekim Hz. Ömer, Muğire'nin kölesini görünce “bu beni öldürecek” demiş, “o halde neden bırakıyorsun mü'minlerin emiri” denilince “ne yapayım henüz bir şey yapmadı, sırf kalbindeki şeyden dolayı da şer'an muaheze olunamaz” der, ertesi gün dediği gibi o köle Hz Ömer'i şehit eder.¹⁰⁶ Bu olay da cezalandırmada maddi unsurun arandığını açıkça ortaya koymaktadır.

14. İnsanîlik

İslâm hukukunda insan tabiatına uygun cezalar öngörülerek insan onuru göz önünde bulundurulmuştur.¹⁰⁷ Çünkü “Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık” (İsrâ 17/70) ayetiyle insanın onurlu bir varlık olarak yaratıldığı bildirilmiş ve insan ilahî mesajın muhatabı eşsiz bir varlık olarak

¹⁰⁵ Bilmen, *Hukuki İslâmiyye*, 3: 413; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 273; Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fıiller*, 15.

¹⁰⁶ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 5: 378.

¹⁰⁷ Sabri Erturhan, “İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 21 (2013): 190.

tanıtılmıştır.¹⁰⁸ İslâm hukukunda cezalar ahlakî, insan şeref ve haysiyeti ile bağdaşır; genel adetlere de aykırı değildir.¹⁰⁹ Suç ve cezalar konusunda Hz. Peygamber’in sünnetinde ve fıkıh literatüründe üzerinde ağırlıklı olarak durulan husus infazın tatbikinde uyulması gerekli insanî ve hukukî esaslardır.¹¹⁰

İslâm hukukunda, suçlunun insanlık onurunu ve genel insanî duygularını incitecek her türlü söz ve fiiller yasaklanmış, suçluya hakaret ve beddua edilmemesi, onun için Allah’tan mağfiret ve merhamet dilenmesi emredilmiştir.¹¹¹ İnsanın izzet ve şerefini korumak ve onurunu lekelememek için gerekli ihtimamı göstermede adeta insanlığa örnek olunmuştur.¹¹² Hakaret etme, işkence, eziyet gibi insan onuruyla bağdaşmayan

¹⁰⁸ Saffet Köse, “İslâm Hukukunda İnsan Onuruna Dayalı Bazı Hükümler”, *Hz. Peygamber ve İnsan Onuru* (Ankara: DİB Yayınları, 2013), 117.

¹⁰⁹ Çalışkan, “İslâm Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları”, 371.

¹¹⁰ Özen, “İnfaz”, 22: 290.

¹¹¹ Akşit, *İslam Ceza Hukuku*, 150-159; Şamil Dağcı, “İşkence”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV, 2001), 23: 432; Özen, “İnfaz”, 22: 290.

¹¹² Murat Polat, “İslam Ceza Hukukunun Karakteristik Özelliklerinden Bazı Örnekler”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 / 9 (2017): 271.

uygulamalardan kaçınılarak ve ceza en kolay usulle yerine getirilerek suçlu cezasının dışında incitilmemeye çalışılmıştır.

İçki içme cezası uygulanan birisine “Allah seni rezil etsin” diyen birisine Hz. Peygamber (s.a.v.): “Böyle söylemeyin! Ona karşı şeytana yardım etmeyin.”¹¹³ Bir keresinde de suçluya söven birisine: “Yavaş ol (sövme!)”¹¹⁴ suçluya lanet edene de: “Ona lanet etmeyin”¹¹⁵ buyurmuştur.

İslâm hukukunda cezalar adaletin gereği ve insanın yaptıkları sebebiyle vardır.¹¹⁶ Cezalar birey ve toplumu hedef alan mefsedetlerin bertaraf edilmesi ve birey ve toplumun onurunun korunması maksadıyla meşru kılınmıştır. Cezaların infazıyla daha büyük bireysel ve toplumsal zararların önüne geçilmesi amaçlandığından suçlunun tekil menfaati kamu

¹¹³ Buhârî, “Hudûd”, 4; Müslim, “Hudûd”, 35; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 35, 36; Tirmizî, “Hudûd”, 14, 15.

¹¹⁴ Müslim, “Hudûd”, 4.

¹¹⁵ Buhârî, “Hudûd”, 4.

¹¹⁶ Erturhan, “İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış”, 193.

menfaatine feda edilmiştir.¹¹⁷ Çok kıymetli bir varlık olan insanın ve insanların menfaati gözetilmiştir.

Herhangi bir hile, yargısız infaz, eziyet etme, işkence ve insanlık dışı muamelelerin önüne geçilmesi maksadıyla yargılama ve infaz alenen devlet tarafından yapılmaktadır.¹¹⁸ “Onların ceza görmesine, inananlardan bir topluluk da şahit olsun” (Nûr 24/2) ayeti de cezaların kontrol altında infazını talep etmektedir.

İslâm hukukunda cezanın yerine getirilmesi sırasında herkese eş değer davranılması, suçluya yargı kararında belirtilenden başka ya da onu aşan bir davranışın yapılmaması, işkence, eziyet türü şeylerden uzak durulması, suçluyu sadece verilen cezaî hüküm ölçüsünde cezalandırıp cezanın başkaca hasar meydana getirmemesinin sağlanması, suçlunun hamile, loğusa veya süt emziriyor olması gibi hallerde infazın

¹¹⁷ Ebu Zehra, *el-Ukûbe*, 7-11; Husarî, *es-Siyâsetü'l-cezâiyye*, 3: 256-257, 270; Erturhan, “İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış”, 192.

¹¹⁸ Erturhan, “İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış”, 208.

geciktirilmesi, hasta, zayıf ve yaşlıların cezalarının hafifletilmesi, infazda makul sürenin aşılması gibi niteliklerin üzerinde önemle duruluyor olması insanî esaslara riayete, cezanın uygulanmasında suçlunun hukukunu gözetmeye ve cezanın beklenen gayeyi yok edici aşırılıkları önlemeye yönelik çabalar¹¹⁹ olduğunu göstermektedir.

15. Manevilik ve Kusurluluk

Cezalandırmak için suçu irtikab eden fâilin kusurlu ve mesul olması gerekir. Kusurlu olmak kasden bilerek suçu işlemek, mes'ul olmak akıl ve bâliğ olmak (ceza ehliyetine sahip olmak) anlamına gelmektedir.¹²⁰ Herhangi bir suç karşılığında cezai müeyyidenin uygulanabilmesi için ceza ehliyetine haiz bir şahsın söz konusu fiili kendi iradesiyle işlemesi gerekmektedir.¹²¹ Çocukluk, akıl hastalığı gibi iradeyi doğrudan etkileyen durumlarda bedenî ceza

¹¹⁹ Özen, “İnfaz”, 22: 290-291.

¹²⁰ *Yaman ve Çalış, İslam Hukuku*, 89.

¹²¹ Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'î*, 1: 392; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 286, 302; Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 175.

verilmemektedir.¹²² Bunun delili “Üç kişiden (ceza) sorumluluk kaldırılmıştır. Ergenlik çağına gelinceye kadar çocukta, uyanıncaya kadar uyuyandan, şifa buluncaya kadar akıl hastasından”¹²³ hadisidir. Ama verilen cezanın tazmin sorumluluğu devam etmektedir. Mümeyyiz küçüklere sadece eğitim, akıl hastalarına ise tedavi ve koruma amaçlı ta’zir uygulanabilmektedir.¹²⁴ Mesela; akıl hastası birisi hırsızlık yaptığında ona had cezası uygulanmamakta ama çaldığı mal elindeyse alınmakta değilse ödettirilmektedir.

İslâm hukukunda niyet kasıt demektir.¹²⁵ “Ameller niyetlere göre değerlendirilir”¹²⁶ hadisine göre kişi zararlı fiilinden dolayı ancak kusuru varsa bedenen cezalandırılır, ceza

¹²² Udeh, *et-Teşrîü'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 1: 393; Zuhayli, *Nazariyetü'd-daman*, 325.

¹²³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2: 101; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 17; İbn Mâce, “Talak”, 15; Tirmizî, “Hudûd”, 1.

¹²⁴ Bilmen, *Hukuki İslâmiyye*, 3: 326; Behnesi, *el-Mevsuatü'l-cinaiyye*, 1: 321, 354; Zuhayli, *Nazariyetü'd-daman*, 326; Başoğlu, “Ta’zir”, 40: 198.

¹²⁵ Bilmen, *Hukuki İslâmiyye*, 1: 255.

¹²⁶ Buhâri, “Bed’ü'l-vahy”, 1; Müslim, “İmâre”, 155; Ebû Dâvûd, “Talak”, 11.

sorumluluğu da ancak kusurunun ağırlığı ile orantılı olur.¹²⁷ Cezaî sorumluluk için idrak (işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama) ve ihtiyar (bu fiile davranışlarını yönlendirme yeteneği) da olmalıdır.¹²⁸ Kasıt ve kusur olmadığında bedenî ceza sorumluluğu kalkar kişiden ama malî sorumluluk ve tazmin mükellefiyeti devam eder. Cezaî sorumlulukta kusurun ve kastın gerekliliği řu ayetlerde de açıkça görölmektedir.

“Hata (taksir) ile yaptıklarınız bir işte size hiçbir vebal yoktur, kasden (bilerek ve isteyerek) yaptığınız şeylerde günah vardır.” (Ahzab 33/5), “Allah kasıtsız ağızınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sorumlu tutmaz ama kasıtlı (bilerek ve isteyerek) yaptığınız yeminlerinizden sorumlu tutar” (Bakara 2/225).

¹²⁷ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi* (İstanbul: İrfan Yayıncılık: 1993), 2: 924; Akşit, *İslam Ceza Hukuku*, 147.

¹²⁸ Muhammed Abdölmün'im Kîî, *Nazratü'l-Kur'an ile'l-cerimeti ve'l-ikab* (Kahire: Dârü'l-menar, 1988), 163; Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku*, 64.

16. Zararın Tazmini

“Zarar izâle olunur”¹²⁹ külli kaidesi herhangi bir şekilde meydana gelmiş olan zararların İslâm hukukuna göre izale, telafi ve tazmin edilmesinin zorunlu olduğunu ifade etmektedir.¹³⁰ Bedenen ceza verilebilmesi için ceza ehliyet şartı vardır. Ama uğratılan zararın tazmininde hiçbir şart yoktur. Akıl hastası da olsa, çocuk da olsa, uyuyan da olsa verdiği zararı tazmin ile sorumludur. Çünkü hiçbir durum malî sorumluluğa engel değildir.

Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), “Zarar vermek ve zarara zararlar karşılık vermek yoktur”¹³¹ buyurarak maddi ve manevi ayırım yapmadan zararın her çeşidini yasaklayıp telef edilen

¹²⁹ Mecelle, md. 20.

¹³⁰ Nuri Kahveci, “İslâm Hukukunda Mislen Tazmin Olgusu”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 6 / 1 (2006): 39-52.

¹³¹ Ebû Dâvûd, “Ahkâm”, 17.

şeylerin tazmin edilmesi gerektiğini bu esasa dayanarak meşru kılmıştır.¹³²

Haksız fiile maruz kalan insanların uğradıkları maddi ve bedenî zararlar karşılığında Şâri tarafından takdir edilen diyet, erş, gurre ve hükûmetü'l-adl aracılığıyla mağduriyetler telafi edilmektedir.¹³³

17. Hukuka Aykırılık

Suç teşkil eden bir fiile onu meşru kılan bir sebep yok ise ve hukuka aykırı ise ceza verilebilir. Diğer bir deyişle suç olan fiilin işlenmesine hukuken izin verilmiş olmamalıdır.

Fiili yasak kapsamından çıkarıp mübah hale getiren istisnai bir hükmün mevcudiyeti, cezai sorumluluğu da ortadan kaldırmaktadır.¹³⁴ Yasak fiili mübah hale getiren nassa fıkıh

¹³² Ahmet Ekşi, “İslâm Hukukunda Bir Manevi Tazminat Türü Olarak Hükümetü'l-Elem”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 21 (2013): 223-224.

¹³³ Behnesi, *el-Ukûbe*, 212, vd.; Zerka, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 2: 683; Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, 263; Ekşi, “İslâm Hukukunda Bir Manevi Tazminat Türü Olarak Hükümetü'l-Elem”, 216.

¹³⁴ Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, 21.

usulünde ruhsat denilmektedir.¹³⁵ Bir fiilin işleminin özel nedenleri o kişinin bu fiili yapmasını hoş gösterecek ve bağışlatacak nitelikte ise o kişinin bu fiilden ötürü sorumlu tutulmaması gerekmektedir.¹³⁶ İslâm ceza hukukunda hakkın kullanılması, meşru müdafaa, görevin ifası, ızdırar suç olabilecek bir fiili suç olmaktan çıkararak sebeplerdir.¹³⁷ Bu sayılan hukuka uygunluk sebeplerinden birisi var ise fâil verdiği zarardan sorumlu olmaz.¹³⁸ Mesela gerekli tedbirler alınmasına rağmen cezalar infaz edilirken mahkûm ölür veya azaları zarar görse tazmin edilmez. Sadece ta'zir cezalarında Şafiilere göre tazmin gerekir.¹³⁹

¹³⁵ Muhammed Ebû Zehre, *İslam Hukuku Metodolojisi: Fıkıh Usulü*, trc. Abdulkadir Şener (Ankara: Fon Matbaası, 1981), 49; Zekiyüddin Şa'bân, *İslam Hukuk İlminin Esasları (Usulü'l-Fıkıh)*, trc. İbrahim Kâfi Dönmez (İstanbul: TDV, 2017), 336.

¹³⁶ Nuri Kahveci, "Kusur Sorumluluğu Açısından Ehliyetin Önemi", *Dinî Araştırmalar*, 4 / 12 (2002): 72.

¹³⁷ Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 62-77; Yaman ve Çalış, *İslam Hukuku*, 92.

¹³⁸ "Cevaz-ı şer'i zamana münafî olur" (Mecelle, 91 md.) Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku*, 79.

¹³⁹ Ebû'l-Hasan Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr* (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1419/1999), 8: 378; 12: 53; Ebû Bekr Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ts.), 9: 168; Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed

“Kim bir insanı bir cana karşılık (kısas) veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur” (Mâide 5/32), “Zulme uğradıktan sonra kendini savunup hakkını alan kimseye ceza verilmez” (Şûrâ 42/41) ayetler ve “malına el koymak isteyeneye verme eğer seninle vuruşursa sen de vuruş”,¹⁴⁰ “canı, dini, namusu, ailesi ve malı adına meşru müdafaada bulunurken öldürülen şehittir”¹⁴¹ hadislerde geçen sebepler işlenen fiili suç olmaktan çıkarmaktadır.

18. İslah ve Teskin Edicilik

Allah katında mükerrem olan, Allah’ın yeryüzündeki halifesi olan,¹⁴² yaratılmışların en şerefli¹⁴³ olan insan, hakkında belirlenen kuralları ihlal ettiğinde, konulmuş sınırları

İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Beyrut: Dâru’l-fikr, 1405/1984), 9: 138; Maverdî, *el-Ahkâmü’s-sultaniyye*, 268, 369; Bilmen, *Hukuki İslâmiyye*, 3: 326; Vehbe Zuhaylî, *Nazariyetü’l-daman* (Dımaşk: Dâru’l-fikr, 1998), 335.

¹⁴⁰ Müslim, “İman”, 225.

¹⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1: 190; Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 29; Tirmizî, “Diyet”, 22.

¹⁴² “Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde halife yaratacağım dedi” (Bakara 2/30).

¹⁴³ “Biz hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık” (İsrâ 17/70).

aştığında, zarar ve tehlike oluşturduğunda bu güzel sıfatlarına rağmen suçlu olabilmekte¹⁴⁴ veya zarara uğrayabilmektedir. Bu durumda onu fitratına, aslî yapısına ve gayesine uygun döndürme yoluna gidilmektedir.

Nitekim İslâm hukukunda cezalandırmanın ana gayesi; suçluyu tedip etme, ıslah edip hatalarından döndürme, suçlunun tevbe etmesine imkân tanıma, aynı suçu irtikâp etmesinin önüne geçme, yaptığıнын bedelini ödettirerek rahatlatma ve en önemlisi de topluma kazandırılmadır.¹⁴⁵ Aynı şekilde mağdurun zararını tamir ve telafî etme, kinini söndürme, teskin etme de amaçları arasındadır.

Suçlunun çekeceği cezasının ahiretteki azabına keffâret¹⁴⁶ olacağına inanması gönüllü cezasını çekmesine sebep olmaktadır. Diğer taraftan suçlu cezasını çektikten sonra

¹⁴⁴ Has, *Cezalarda Caydırıcılık İlkesi*, 50.

¹⁴⁵ Ebû Zehrâ, *el-Ukûbe*, 27; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1: 176, 210.

¹⁴⁶ Cezaların Keffâret olması konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Hüseyin Esen, “İslâm hukukunda Cezaların Keffâret Olması”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 16 / 2 (2003): 217-231.

suçunun günahından temizlendiğini ve hesabını verdiğini düşünerek psikolojik bir rahatlık hissetmektedir. Cezanın suçu ortadan kaldırdığını düşünen mağdur ve toplumun diğer bireyleri ise suçunun bedelini ödeyen fâile suçlu gözüyle bakmamaktadır. Böylece toplumsal bir intibak sağlanmaktadır.¹⁴⁷ Yani ceza aslında rahmet ve öze döndürmedir.

Hz. Peygamber zamanında Mâiz b. Mâlik Eslemi diye birisinin gelerek “Ya Rasûlallah, ben nefsimi zulmettim, zina ettim. Beni temizlemeni istiyorum”¹⁴⁸ diyerek yaptığı zinanın cezasının verilmesini istemesi, cezaların ıslah ve teskin edici özelliğini gösteren güzel bir misaldir.

19. Tedahül

İslâm ceza hukukunda suç ve cezalarda tedahül, kaynaşma esası (suçların ictima) söz konusudur. Hadler ve kamu hakkını ilgilendiren ta’zir suçlarında tedahül geçerlidir.

¹⁴⁷ Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, 37.

¹⁴⁸ Müslim, “Hudûd”, 23; Dârimî, “Hudûd”, 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5: 347.

Yani aynı suçun birkaç kez yapılması halinde tek ceza verilmektedir. Sadece kul hakkını ihlal eden suçlarda veya her iki hakkın bir arada bulunduğu ta'zir suçlarında tedahül geçerli değildir.¹⁴⁹ Kısas, diyet ve kul haklarına yönelik ta'zir suçlarında suçların içtimaı kuralı uygulanmamaktadır.¹⁵⁰ İşlenen suç sayısınca ceza verilmektedir. Ama birkaç kez had suçu olan hırsızlık suçunu işleyene bir kez hırsızlık cezası verilmektedir.

İslâm ceza hukukunda suç ve cezaların içtimasında Hz Peygamber (s.a.v)'in “Elinizden geldiğince Müslümanlardan hadleri (cezaları) kaldırınız. Eğer onun için bir çıkar yol varsa hemen salıveriniz.”¹⁵¹ hadisi esas kabul edilmiştir.¹⁵²

¹⁴⁹ Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, 13: 373; Bilmen, *Hukuki İslâmiyye*, 3: 328; Sabri Erturhan, *İslam Ceza Hukukunda İçtima* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2003), 186; Bardakoğlu, “Had”, 14: 550; Âmir, *et-Ta'zir*, 60, 61; Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 149.

¹⁵⁰ Bilmen, *Hukuki İslâmiyye*, 3: 328; Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku*, 19.

¹⁵¹ Tirmizi, “Hudûd”, 2.

¹⁵² Akşit, *İslam Ceza Hukuku*, 165.

20. Şahsilik

İslâm ceza hukukunda suçtan sadece onu işleyen mesuldür.¹⁵³ Hiç kimse bir başkasının suçunu ve günahını yüklenmez¹⁵⁴ herkes kendi fiilinden sorumlu olur. Başkasının işlediği suçun cezasını çekmez. İşlenen suçtan suçlunun mensubu olduğu aile veya toplum sorumlu olmaz.

“Herkes ancak kendi aleyhine iktisab eder. Hiç kimse başkasının günahını yüklenmez” (Enam 6/164), “Suçlu başkasının değil ancak kendi suçunun cezasını yüklenir” (Fâtır 35/18), “İyilik yapan da kötülük yapan da kendi aleyhine yapmış olur” (Fussilet 41/46) ayetleri ve “Kişi babasının ve kardeşinin suçundan sorumlu tutulmaz”¹⁵⁵ hadisi de günah ve cezaların şahsî (suçu işleyenin) sorumluluğu olduğunu göstermektedir.

¹⁵³ Zeydan, *el-Kıyas*, 18; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1: 211.

¹⁵⁴ Hasanova, “İslam Ceza Hukukunda Maslahat Prensibi Açısından Cezalar Ve Cezanın Şahsiliği İlkesinin Değerlendirilmesi”, 104; Yaman ve Çalış, *İslam Hukuku*, 94.

¹⁵⁵ Ebû Dâvûd, “Diyât”, 2; İbn Mâce, “Diyât”, 26; Nesâî, “Kasâme”, 40.

Hız. Ali'nin, İbn Mülcem'in öldürücü darbesine maruz kaldıktan sonra ölüm döşegindeyken yanına çağırıldığı çocuklarına yaptığı şu vasiyeti de bu prensip açısından çok dikkat çekicidir: “Beni öldüren den başkasını öldürmeyin (kısas etmeyin), bekleyin, eğer onun darbesi neticesinde ölürsem, darbesine mukabil bir darbe ile intikamımı alın, onu kötürüm bırakmayın; zira Allah Rasûlü; “Hasta bir köpek bile olsa kötürüm bırakmaktan kaçının” buyurduğunu işittim.¹⁵⁶

Kasden öldürmenin dışındaki öldürmelerde âkilenin diyete iştirak etmesi¹⁵⁷ ve fâili meçhul cinayetlerde suçluyu ortaya çıkarma yolu olan kasâme bu prensibin istisnalarıdır. Aslında burada diyet ceza değil zararın tazmin edilmesi¹⁵⁸ ve fâilin yükünün hafifletilmesi söz konusudur.¹⁵⁹ Dolayısıyla cezada bireysel sorumluluk devam eder ama zararı tazminde

¹⁵⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 26: 174-175; Ebü'l-Ferec Şemsüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ahmed el-Makdisî, *eş-Şerhu'l-kebîr* (Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1392/1972), 10: 49-50.

¹⁵⁷ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1: 211

¹⁵⁸ Bardakoğlu, “Ceza”, 7: 476; Yaman ve Çalış, *İslam Hukuku*, 94.

¹⁵⁹ Bilmen, *Hukuki İslâmiyye*, 3: 57; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 34; Behnesi, *es-Siyasetü'l-cinaiyye*, 282; *el-Ukûbe*, 69.

kollektif sorumluluk gündeme gelmektedir.¹⁶⁰ Çünkü âkile ve kasâmede ile toplumun birbirini oto kontrolü, yardımlaşma, dayanışma ve mağdurun hakkının zayi olmasına engel olma amaçlanmaktadır.

21. Şüphe

İslâm hukukunda suçun oluşmasında ve ispatında son derece titiz davranılmakta en küçük bir şüphe ve tereddüt sanık lehine değerlendirilmektedir.¹⁶¹ Suçun tahkik ve ispatında mutlaka açıklık ve kesinlik aranmaktadır.¹⁶² Özellikle had ve kısas cezalarının ispatında çok hassas davranılmaktadır.¹⁶³ Çünkü cezaların haksız yere uygulanması telafisi imkânsız veya zor durumlara yol açabilmektedir.¹⁶⁴ Fakat şüphenin etkisi konusunda cezalar arasında farklılık vardır. Şüphe had ve

¹⁶⁰ Riyad Maydanî, “İslam Ceza Hukukunun Genel Prensipleri”, trc. Şamil Dağcı, *Journal of Islamic Research* 4 / 1 (January 1990): 62.

¹⁶¹ Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku*, 30; Yaman ve Çalış, *İslam Hukuku*, 79.

¹⁶² Akşit, *İslam Ceza Hukuku*, 181.

¹⁶³ Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku*, 30.

¹⁶⁴ Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 147; Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku*, 30.

kıyas gerektiren suçları düşürürken,¹⁶⁵ ta'zir cezalarını düşürmemektedir.¹⁶⁶ Ama hafifletme yoluna gidilmektedir.

Had ve kıyas suçlarında yüzde yüz bir kesinlikle sabit olmayan suç için ceza verilemeyeceğinde icmâ' vardır. Hatta hâkim şüphe ile cezayı kaldırmak için çare araması gerekir.¹⁶⁷ Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.): “Hadleri (Cezaları) şüphelerle kaldırınız”¹⁶⁸ ve “Elinizden geldiğince Müslümanlardan had cezalarını kaldırınız. Eğer onun için bir çıkar yol varsa hemen salıveriniz. Devlet başkanının affetmede hata etmesi, cezalandırmada hata etmesinden daha hayırlıdır”¹⁶⁹ hadisleri de bu prensibe işaret etmektedir.

¹⁶⁵ İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, 123; İbn Âbidîn, *Haşiyetü Reddû'l-muhtâr*, 4: 5, 18, 59; Bilmen, *Hukuki İslâmiyye*, 3: 326; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 46; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmi*, 4: 287; Behnesi, *el-Mevsuatü'l-cinaiyye*, 1: 321; Çalıskan, “İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları”, 393.

¹⁶⁶ İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-nezâir*, 123; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 4: 59; Bilmen, *Hukuki İslâmiyye*, 3: 326; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 46; Behnesi, *el-Mevsuatü'l-cinaiyye*, 1: 321; Başoğlu, “Ta'zir”, 40: 198.

¹⁶⁷ Akşit, *İslam Ceza Hukuku*, 143.

¹⁶⁸ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *Sünenü'l-kübrâ* (Haydarâbâd: Meclisu dâiretü'l-meârifî'l-nizamıyyeti'l-kâineti, 1344), 7: 162, 8: 238.

¹⁶⁹ Tirmizi, “Hudûd”, 2.

22. Ülkesellik ve Mülkilik

Ceza hükümlerinin geçerli olmasında mekân dikkate alınmıştır. Bu prensibe modern hukukta ülkesellik ilkesi denmiştir. Ebu Hanife yer bakımından cezaları uygulamada mülkilik sistemini esas almıştır. Buna göre İslâm hukuku uygulanan darü'l-İslâm'da işlenen suçlarda fâil müslim, gayri müslim (zımmi, müste'men) olsun İslâm hukuku kurallarına göre yargılanır ve cezalandırılır.¹⁷⁰ Ama müste'mene had cezası uygulanmaz.¹⁷¹ Mülkilik sisteminden hareketle darü'l-İslâm dışındaki suçlar yargılama kapsamına alınmaz. Fâil ülkeye dönse de cezalandırılmaz. İmam Malik, İmam Şafî ve Ahmed b. Hanbel ise darü'l-İslâm'daki vatandaşlar bakımından şahsilik, yabancılar bakımından mülkilik sistemini kabul ettikleri için ülke içinde (darü'l-İslâm'da) işlenen suçlar kimin tarafından işlenirse işlensin herkese İslâm hukuku hükümleri

¹⁷⁰ Udeh, *et-Teşrîü'l-cinâiyü'l-İslâmî*, 1: 285; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 241; Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku*, 59, Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 42.

¹⁷¹ Udeh, *et-Teşrîü'l-cinâiyü'l-İslâmî*, 1: 285; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 241; Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku*, 50. Ebu Yusuf'a göre müste'men de zımmi gibidir, darü'l-İslâm'da işlediği bütün suçlarda İslâm hukukuna göre cezalandırılır.

uygulanırken ülke dışında (darü'l-harpte) işlenen suçlara ceza fâil ülkeye dönünce verilir.¹⁷²

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, “savaş sırasında (hırsızlık suçunun cezası olarak) el kesilmez”¹⁷³ buyurması düşman ülkesinde had cezasının uygulanmayacağı şeklinde yorumlanmıştır.¹⁷⁴ Suçlunun ceza korkusuyla düşman safına geçmesinden ve dinden çıkmasından korkulduğu için cezanın tehir edildiği düşünülmüştür.¹⁷⁵

23. Gizlilik

İslâm hukukunda suçların ifşası hoş görülmemiştir. Gizli işlenen suçlar büyük günah da olsa kovuşturulmamıştır.¹⁷⁶ Hz.

¹⁷² Kāsânî, *Bedâ'i*, 7: 133, 237; Udeh, *et-Teşrîü'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 1: 287-289; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 268-269; Akşit, *İslam Ceza Hukuku*, 125; Ahmet Özel, *İslam Hukukunda Milletlerarası Münasebetler ve Ülke Kavramı* (İstanbul: Marifet Yayınları, 1982), 156; Şamil Dağcı, “Kıyas”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV, 2002), 25: 490; Yaman ve Çalış, *İslam Hukuku*, 79.

¹⁷³ Tirmizi, “Hudûd”, 20; Dârimî, “Siyer”, 51.

¹⁷⁴ Mehmet Erdoğan, *İslâm Hukukunda Ahkâmın Değişmesi* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1990), 155; Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku*, 60.

¹⁷⁵ İsmail Hakkı İzmirli, *İlmi Hilaf* (Konya: Hüner, 2010), 1: 122.

¹⁷⁶ Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku*, 27.

Peygamber (s.a.v.)’in zina işlediğini söyleyen kişiye kiminle zina işlediğini sorup araştırmaması dikkat çekicidir.

Gizli işlenen had suçlarının görülmesi halinde ifşadan çok gizlenmesi tavsiye edilmiştir. Suç itiraf ve ikrar ile ortaya çıkmışsa hâkimin fâili ikrarından döndürmek için üstü kapalı telkinde bulunması Hz. Peygamber’in ve Râşid Halifelerin tavsiyesidir.¹⁷⁷ Ama başkasına zarar verme söz konusu olduğunda ifşa ve mutlaka tazmin gerekli olmaktadır.

“Ey iman edenler! Zannın bir çoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın” (Hucurât 49/12), “Allah bir kötülüğün ondan zarar gören tarafın (mağdurun) söylemesi dışında açıkça zikredilmesini sevmez” (Nisâ 4/148), “İnananlar arasında kötü söz ve davranışların yayılmasını arzu eden kimseler var ya onlar için dünya ve ahirette elem dolu bir azap vardır” (Nur 24/19) ayetlerden ve “Kim gizlice günah işlerse

¹⁷⁷ Ebû Zehre, *el-Cerime*, 231; Akşit, *İslam Ceza Hukuku*, 100; Çalışkan, “İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları”, 394.

Allah'ın örtüsü altındadır (tecessüs ile ortaya çıkarılmaz), açıktan suç işleyeni ise cezalandırırız”¹⁷⁸ ve zina eden Mâiz'i itiraf konusunda teşvik eden Hezzal adındaki sahabiye Hz. Peygamber'in “Onu elbisenle örtseydin senin için daha hayırlı olurdu”¹⁷⁹ buyurmasından suçun ifşasının ve araştırılmasının hoş olmadığı anlaşılmaktadır. Bu gizleme talebi daha çok suçun yargıya intikalinden önceki aşamada yoğunlaşmaktadır.¹⁸⁰ Çünkü yargıya intikal ettikten sonra suçun ispatı için gerekli araştırma ve tahkik yapılmaktadır.

Zina eden Mâiz, Hz. Peygamber'in huzurunda suçunu itiraf edince Hz. Peygamber ona “Belki onu öpmüştündür, belki ona dokunmuştundur, belki ona bakmışsındır”¹⁸¹ buyurarak itirafından dönmesini telkin etmektedir. Çünkü “Allah çok hilim, haya sahibidir ve son derece (suç ve

¹⁷⁸ Muvatta', “Hudûd”, 12.

¹⁷⁹ Muvatta', “Hudûd”, 3; Ebû Davud, “Hudûd”, 7; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5: 217.

¹⁸⁰ Sabri Erturhan, “Kişisel Boyutlu Suçların Gizlenmesinin İslam Ceza Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 / 2 (Aralık 2001): 266.

¹⁸¹ Buhârî, “Hudûd”, 28; Ebû Davud, “Hudûd”, 23; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1: 238, 255, 270.

günahları) gizleyici olup hayalî olmayı ve (suçları) gizlemeyi de sever.”¹⁸²

Hız. Peygamber (s.a.v.) suçların gizlenmesini ve bu suçları işlediğini itiraf edenlerin itirafından vaz geçmelerini telkin ederken bir yandan insanın hayat hakkını korumaya bir yandan da suçun toplumda şüyu bulmasını önleyerek kamu düzenini korumaya özen göstermiştir.¹⁸³ Suçun ve suçlunun gizlenmesi prensibi suçlunun tevbe etmesine imkân vermekte ve onu toplumun olumsuz bakış açısından korumakta, en önemlisi de suçun toplumda öğrenilmesini, yayılmasını ve tekrarlanmasını engel olmaktadır.

24. Zamanaşımı

Hukukî açıdan davaların açılmasında, cezaların uygulanmasında belli süreler tespit edilmiştir. Bu süreler

¹⁸² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4: 224; Ebû Dâvûd, “Hamman”, 1.

¹⁸³ Recep Çetintaş, “Hadler Bağlamında İslam Ceza Hukukunda İtirafın Dönme ve Hâkimin Sanığa Bu Konuda Telkini”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/3 (Aralık 2017): 1730.

geçince zaman aşımı söz konusu olmaktadır. Yani İslâm ceza hukukunda suçların düşmesinde zamanaşımı¹⁸⁴ etkilidir.

Ta'zir cezalarının zaman aşımıyla düşmesi ve kısas cezalarının zaman aşımıyla düşmemesinde fukaha ittifak etmiştir. Had gerektiren suçlarda ise Hanefiler göre şahitlerle ispatlanan kazf ile ikrarla ispatlanan şürb cezası hariç diğer had suçları zaman aşımına uğrar. Diğer üç mezhebe (Malikî, Şafîî ve Hanbelî) göre hadler zamanaşımına uğramaz.¹⁸⁵ Yani kazf ve şürb dışındaki hadlerde suçun işlenmesi ile şahitlerin dinlenmesi veya ikrar arasında özürsüz olarak uzun bir zamanın geçmemiş olması gerekir.

¹⁸⁴ Zamanaşımı: Suçun işlenmesinden veya hükmün kesinleşmesinden itibaren belli bir zamanın geçmesine rağmen cezaya hükmedilmemiş olması ya da hükmedilen cezanın infaz edilmemiş olmasıdır. (Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku*, 246; ayrıca bkz.: Davut Yaylalı, "İslam Hukukunda Zamanaşımı", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (Bursa 1992): 155-164; Abdülkerim Ünalın, "İslam Hukukunda Zamanaşımı", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (1999): 101-124.

¹⁸⁵ Ebû Zehre, *el-Cerime*, 194-195; Bilmen, *Hukukî İslâmiyye*, 3: 326; Ahmet Akkündüz, "İslam ve Osmanlı hukukunda Mürurizzaman Müessesesi", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1 / 1 (Haziran 1988): 43-90, 85; Bardakoğlu, "Had", 14: 550; Yaşar Yiğit, "İslam Ceza Hukuku Hükümlerine Etkisi Açısından Zamanaşımı", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 3 / 3 (Haziran 2004): 160-165; Başoğlu, "Ta'zir", 40: 198; Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 224.

25. Tevarüs

İslâm ceza hukukunda bazı suçlarda tevarüs söz konusudur. Kısas gerektiren suçlarda tevarüs cereyan eder ama had gerektiren suçlarda cereyan etmez.¹⁸⁶ Had suçlarında aleyhine suç işlenen kişi öldükten sonra cezalandırma hakkı mirasçılara geçmez yani şikâyet ve dava açma hakkını mirasçılar kullanamaz. Ta'zir gerektiren suçlarda da Allah hakkı olanlarda tevarüs olmaz, kul hakkı olanlarda olur.

26. Kovuşturma Hakkı

Suçlar kesin çizgilerle olmasa da Allah hakkı ve kul hakkına yönelik şekilde tasnif edilmektedir. Had suçları genel olarak¹⁸⁷ Allah hakkı (toplum/kamu hakkı¹⁸⁸) kapsamında değerlendirilmekte ve kovuşturması resen, şikâyet olmasa da

¹⁸⁶ Bilmen, *Hukuki İslâmiyye*, 3: 88; Çalışkan, “İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları”, 376; Bardakoğlu, “Had”, 14: 550.

¹⁸⁷ Had suçlarından kazf ve hırsızlık suçlarının kul hakkı yönünün ağır olması sebebiyle mağdurun şikâyeti ile kovuşturulma başlar. (Ebû Zehre, *el-Cerime*, 53; Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku*, 237, 238; Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 161; Bardakoğlu, “Had”, 14: 550).

¹⁸⁸ Suat Erdoğan, “İslâm Hukukunda Kişisel ve Toplumsal Hak İhlalleri Karşılığında Öngörülen Cezalar ile Kapsamındaki Cezaların Mukayesesi”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 24 (2014): 285.

devlet tarafından başlatılmaktadır. Devletin suçu affetme veya cezadan vazgeçme hakkı yoktur. Allah hakkına yönelik olan ta'zir suçları da böyledir. Kısas, diyet gerektiren suçlarda ve kul hakkına yönelik ta'zir suçlarında mağdurun şikâyetine bağlı olarak kovuşturulmaktadır.¹⁸⁹ Çünkü kovuşturma hakkı doğrudan zarar görenindir.

Had suçları genel olarak Allah hakkı kapsamında yer almasına rağmen kazf suçunda kul hakkı da büyük ölçüde ihlal edildiği için şikâyet üzerine takip edilmektedir. Sirkat suçu da Kâsânî gibi bazı hukukçular aksi görüşte olmasına rağmen Hanefî, Şafiî ve ekseri Hanbelî hukukçulara göre takibi şikâyete bağlı bir suçtur.¹⁹⁰ Çünkü kul hakkı ağır basmaktadır.

27. Suçlunun ve Mağdurun Sıfatı

İslam ceza hukukunda bazı suçlarda ceza herkes için sabit iken bazı suçlarda suçu işleyen ve mağdurun sıfatı önemlidir. Suçlunun sıfatını dikkate alma cezalarda ferdilik

¹⁸⁹ Bilmen, *Hukuki İslâmiyye*, 3: 323; Mahmesânî, *en-Nazariyyetü'l-âmmeh*, 1: 139; Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 161.

¹⁹⁰ Ebû Zehre, *el-Cerime*, 54; Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 161.

veya cezaların şahsileştirilmesi, cezanın suçlunun şahsiyetine uydurma anlamına gelmektedir. Had ve kısas suçlarında suçlunun ve mağdurun sıfatının önemi yok iken ta'zir suçlarının cezalandırılmasında suçlunun ve mağdurun sıfatı dikkate alınmaktadır.

Suç işleyenin toplumda örnek ve lider konumunda birisi olması ile sıradan bir vatandaş olması arasında fark vardır. Örnek kişilerin başkalarının da o suçu işlemeye yönelmesinde etkilerinden dolayı, onların sıfatları cezalandırmada ağırlaştırıcı sebep olmaktadır.¹⁹¹

Toplumda örnek kişilerden olan Peygamber hanımları için: “Ey Peygamber hanımları sizden kim apaçık bir hayasızlık yaparsa cezası iki kat verilir” (Ahzab 33/30) buyurulması bu prensibin delili kabul edilebilir. Yine “Rabbimiz biz yöneticilerimize ve büyüklerimize itaat etmiştik fakat onlar da bizi yoldan saptırdılar. Rabbimiz onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lanete uğrat” (Ahzab 33/67-68)

¹⁹¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 9: 40; Behnesi, *el-Mevsuatü'l-cinaiyye*, 4: 111.

ayeti de yönetici ve kanaat önderlerinin suça yönlendirmeleri cezanın ağırlaşacağına işaret etmektedir.¹⁹²

“Üç (sınıf) insan vardır ki Allah kıyamet günü onlara (rahmet nazarıyla) bakmaz, onları temize çıkarmaz, onlar için acıklı bir azap vardır: Yalan söyleyen hükümdar, zina eden yaşlı ve kibirli fakir”¹⁹³ hadisin de suçluların sıfatlarına dikkat çekilmiş ve cezalandırmada bu sıfatlar ağırlaştırıcı sebep sayılmıştır.¹⁹⁴

Diğer taraftan ta’zir suçu işleyen iyi halli, sabıkasız, suç işleme kastı yoğun olmayan ve tevbih edilirse bir daha suç işlemeyeceği beklenen kişiler ilk suçlarında cezalandırılmaz.¹⁹⁵ Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) de. “İyi halli şahsiyet sahibi

¹⁹² Kurtubi, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'an*, 14: 249.

¹⁹³ Müslim, “İman”, 172; Nesai, “Recm”, 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2: 328.

¹⁹⁴ Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac, *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, trc. Ahmed Davudoğlu (İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1977), 1: 421.

¹⁹⁵ Başoğlu, “Ta’zir”, 40: 200; Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku*, 223.

kişilerin hadler hariç küçük suçlarını affediniz”¹⁹⁶ buyurmuştur.

Yine suçlunun sakat, hasta,¹⁹⁷ köle,¹⁹⁸ kadın,¹⁹⁹ gayrimüslim²⁰⁰ olması bazı cezalarda hafifletmeye sebep olmaktadır.

Mağdurun sıfatı da cezalandırmada etkilidir. Bir kabahatin çirkinliği sahibinin haysiyeti nispetinde artar.²⁰¹ Hz. Aişe’ye iftira atan Abdullah b. Ubey’e Hz. Peygamber iki had

¹⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6: 181; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 5.

¹⁹⁷ Hz. Peygamber (s.a.v.) çok zayıf ve sakat birisine zina cezası olarak: “Yüz salkımlı hurma sapı ile bir kere vurun” buyurmuştur. (İbn Mâce, “Hudûd”, 18; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5: 222).

¹⁹⁸ Zina yapan köle ve cariyeler hakkında “evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa onlara hür kadınların cezasının yarısı uygulanır” (Nisâ 4/25) şeklinde buyurulması kölelik sıfatının cezalarda hafifletme sebebi olduğunu göstermektedir.

¹⁹⁹ Kadınlara muharip kabul edilmedikleri için irtidat ve hirabe suçunda katl ve zina suçunda sürgün cezası verilmeyeceği görüşleri vardır. (Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku*, 225; Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, 113, 124, 129).

²⁰⁰ Gayrimüslim olanlara şarap içme ve domuz eti yemeleri sebebiyle ceza verilmemiş, zina yapmaları halinde ise muhsan sayılmamışlardır. (Subhî Receb el-Mahmesânî, *en-Nazariyyetü'l-âmmе li'l-mücebât ve'l-ukûd* (Beirut: Dârü'l-ilm li'l-melayin, 1403/1983), 1: 119-120; Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku*, 224).

²⁰¹ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6: 309.

160 celde uygulatmıştır.²⁰² Hz. Aişe'nin konumu böyle bir ceza verilmesini gerekli kılmıştır. Yine “Peygamberleri haksız yere öldürenlere ve adaleti emreden insanları öldürenlere elem verici bir azabı bildir” (Al-imrân 3/21) ayeti de mağdurun sıfatının ağırlatıcı sebep olarak kabul edileceğine delalet etmektedir.²⁰³ Mağdurun akrabalık²⁰⁴ veya komşuluk²⁰⁵ sıfatı da cezanın ağırlaştırılmasına sebep olmaktadır.²⁰⁶

28. Pişmanlık ve Tevbe

Bir suçta işlemeye başlayan fâilin kendi isteğiyle yaptığı suçta unsurları tamamlamadan bırakması ve pişman olması

²⁰² Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman Heysemi, *Mecmaü'l-bahreyn fi zevaidi'l-mu'cemeyn*, thk. Abdülkuddüs b. Muhammed Nezir (Beirut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1407/1986), 9: 239.

²⁰³ Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'an*, 4: 46; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2: 335.

²⁰⁴ “Bir kimsenin ana babasına sövmesi büyük günahlardandır” (Müslim, “İman”, 146).

²⁰⁵ “Zina ağır suçlardandır, koşusunun eşi ile zina ise daha ağır bir suçtur” (Buhâri, “Tefsiru Bakara”, 3; “Edep”, 20; “Hudûd”, 20; Müslim, “İman”, 141; Ebû Dâvûd, “Talak”, 50), “Bir kimsenin on kadınla zina etmesi komşu karısıyla zina etmesinden ehvendir. Bir kimsenin on evden hırsızlık yapması komşu evinden hırsızlık yapmasından ehvendir” (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6: 8; Müslim, *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, 1: 366).

²⁰⁶ Vecdi Akyüz, “Akraba”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV, 1989), 2: 286.

halinde ona başladığı suçun cezası verilmez. Cezalandırmada amaç suçluya acı çektirmek veya onu yok etmek değil, suçlunun ıslah edilmesi, bir daha o suçu işlememesini sağlamak ve topluma kazandırmak olduğu için pişmanlıkla bu gerçekleşirse ayrıca cezalandırmaya gidilmemektedir. Fakat o ana kadar yapılan ayrı bir suç teşkil ediyorsa onun cezası uygulanmaktadır.²⁰⁷

Suç gerçekleştikten sonra suçlunun pişman olup tevbe etmesi kısas ve diyet gibi kul hakları suçlarında cezayı düşürmemektedir.²⁰⁸ Ama had suçlarında kovuşturmadan önceki tevbe İmam Şafî ve bazı Hanbelîlere göre suçludan cezayı düşürmektedir. Ebu Hanife, İmam Malik ve Ahmed b. Hanbel ile İmam Şafî'nin bir görüşüne göre ceza düşmez. Yol kesme suçu bundan istisnadır. Hanefiler ayrıca hırsızlık suçu için de bir ayırım yapmışlar hırsız ele geçirilmeden tevbe eder

²⁰⁷ Akşit, *İslam Ceza Hukuku*, 161.

²⁰⁸ Ebû Zehre, *el-Cerime*, 282.

ve malı sahibine iade ederse had cezası verilmez.²⁰⁹ Yine dinden çıkan kişi henüz mahkemeye sevk edilmeden şehâdet kelimesini söylese, had cezası verilmez. İsyân edenler de yaptıklarına pişman olup teslim olsalar, öldürdükleri insanlara mukabil kısas edilmezler ve telef ettikleri mallar tazmin ettirilmez.²¹⁰

Kıyas ve kul hakkına yönelik olan ta'zir suçları kul hakkı olduğu için bunlarda pişmanlık ve tevbe cezayı düşürmez. Allah hakkına yönelik ta'zir suçlarında kovuşturma öncesi veya sonrası pişmanlık ve tevbe cezayı düşürebilir.²¹¹

Yol kesme suçunu işleyenler hakkında gelen “Onları ele geçirmeden tevbe edenler bunun dışındadır” (Mâide 5/34) ayeti ve “Her kim de işlediği zulmünün arkasından tövbe edip durumunu düzeltirse kuşkusuz, Allah onun tövbesini kabul

²⁰⁹ Ebû Zehre, *el-Cerime*, 282-238; Nihat Dalgın, *İslamda Tevbe ve Cezalara Etkisi* (Samsun: Etüd, 1999), 84, vd.

²¹⁰ Akşit, *İslam Ceza Hukuku*, 163.

²¹¹ Bilmen, *Hukuki İslâmiyye*, 3: 327; Yiğit, “İslam Ceza Hukukunda Af ve Pişmanlığın (Tevbe) Cezalara Etkisi” 70-73.

eder. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir” (Mâide 5/39) ayeti bu prensibin delilidir.

29. Suçsuzluk

İslâm ceza hukukunda suçsuzluk esastır. Sanığın suçlu olduğu ispatlanıncaya kadar suçsuz ve masumdur. Suçu sabit olmadan hiç kimseye suçlu muamelesi yapılamaz. Bu prensip “berâet-i zimmet asıldır”²¹² kaidesiyle ifade edilmektedir.²¹³ Delil bulunmadığı sürece kişinin yükümlülük ve sorumluluğunun bulunmadığına hükmedilmelidir.²¹⁴

Bu kaide, fıkıh usulündeki, “Eşyada aslolan ibâhadır” kaidesinin ve “istishâbü'l-hâl” delilinin hukuka genel bir prensip olarak yansımadır.²¹⁵ Suçsuzluk esas olduğu için de iddia edene ispat gerekir.

²¹² Mecelle, md. 8.

²¹³ Maverdî, *el-Ahkâmü's-sultaniyye*, 248; Has, *Cezalarda Caydırıcılık İlkesi*, 150.

²¹⁴ Ali Bardakoğlu, “İstishab”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV, 2001): 23: 378.

²¹⁵ Ali Bardakoğlu, “Berâet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV, 1992): 5: 471.

30. İddia Sahibinin İspatla Mükellef Olması

İslâm ceza hukukunda bir dâvada dâvacı ve dâvâlı şeklinde iki taraf mevcut olup dâvacı "bir hakkı iddia eden", dâvâlı da "aleyhinde iddiada bulunulan" taraf demektir. Davacının iddiasını dinleyen hâkim davalıya söz vererek iddiaya cevabını sorar. Kabul ederse davacı lehine hükmeder. Davalı iddiayı kabul etmezse hâkim davacıdan iddiasını ispat etmesini ister. Davacı eğer delil getiremezse davalı yemin ederek kendini savunma hakkına sahiptir. Davalı, inkâr eden konumunda olduğundan kendisinden iddianın olumsuzluğunun ispatı istenmemektedir.²¹⁶

“Beyyine yani davanın delille ispat edilmesi davacıya, yemin ise davalıya düşer”²¹⁷ hadisi de bu prensibi açıkça ifade etmektedir.

²¹⁶ Cevdet Yavuz, “Dava”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV, 1994), 9: 12-16; Sabri Erturhan, *Temel Fıkıh Bilgileri* (İstanbul: Hikmetevi, 2017), 244.

²¹⁷ Tirmizi, “Ahkâm”, 12.

31. Subjektiflik

İslâm hukukunda cezalandırmanın sübjektif sorumluluk esasına dayanmaktadır.²¹⁸ Yani sonuç ile insan hareketleri arasında iradeye dayanan sübjektif bir bağ aranmaktadır. Bu şekilde cezalandırmada kast ve taksir/hata ayrımı yapılmakta buna göre suça, farklı cezalar öngörülmektedir.

Kasıt, iradenin bir neticeyi elde etmek için bir fiilin işlemeye (hem fiile hem sonucuna) yönelmesidir.²¹⁹ İradenin durumuna göre öldürme ve yaralamalarda kasden (amden), kasda benzer (şibhi amd), hataen, hataya benzer ve tesebbüben²²⁰ şeklinde bir ayırım ve buna göre sorumluluk atfedilmektedir.

İradenin hem fiile hem sonuca yöneldiği kasıtlı suçlara daha ağır cezalar, iradenin fiile yönelip sonuca yönelmediği taksirli suçlara ise daha hafif cezalar verilmektedir. Böylece

²¹⁸ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, 34; Nihat Dalgın, "Cezai Sorumlulukta Kasıt", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 / 10 (Şubat 1998): 212.

²¹⁹ Akşit, *İslam Ceza Hukuku*, 127.

²²⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 26: 59.

sınırlandırılan sorumluluk sağlam bir temele oturtulmakta²²¹
suça uygun ve denk ceza verilmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.): “Ameller niyetlere göredir”²²²
buyurarak niyetin amele, suçun ve cezanın çeşidine etki
ettiğine işaret etmektedir. Mecelle’deki “Bir işten maksat ne
ise, hüküm ona göredir”²²³ kaidesi de cezanın suçu işleyenin
amacına göre belirleneceğini göstermektedir. ²²⁴

Görüldüğü üzere İslâm hukuku cahiliye dönemi Arap
toplumu da dâhil kendinden önceki ilâhî din ve hukuk
düzenlerinde cezalandırma ile ilgili mevcut aşırılık ve
dengesizlikleri kaldırmış, suçların önlenmesinde dinî ve ahlâkî
zemini, ferdî mesuliyet duygusunu ön plana çıkarmış,
hakkaniyet esasına dayalı bir uygulamayı gündeme getirmiş,

²²¹ Udeh, *et-Teşrîü'l-cinâiyü'l-İslâmî*, 1: 84; Ebû Zehre, *el-Cerime*, 288-289.

²²² Buhârî, “Bed’u'l-vahy”, 1; Müslim, “İmâret”, 155; Ebû Dâvûd, “Talak”, 11; Tirmizi, “Fezâilu'l-Cihâd”, 16; Nesâî, “Tahâret”, 60.

²²³ Mecelle, md. 2.

²²⁴ Osman Nedim Yektar, "Hz. Peygamber'in Suçlar Hakkında Uyguladığı Temel Prensipler", *Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 / 1 (Haziran 2016): 85.

niyet, kasıt ve saikı devreye sokmuş, belli suçlar için de elverişli, tatminkâr, önleyici, ıslah edici ve uslandırıcı cezaî kaideler ve prensipler koymuştur.²²⁵

²²⁵ Bardakoğlu, “Ceza”, 7: 472.

SONUÇ

İnsanın toplum içinde insanlarla irtibat halinde yaşaması ve taşıdığı bazı özellikleri, suç işleme potansiyeline sahip olması kuralların ve cezaların varlığını zorunlu kılmaktadır. Diğer taraftan insanın Allah'ın halifesi olması, en üstün varlık olarak yaratılması cezalarda bazı prensiplerin gözetilmesini de gerekli kılmaktadır. Yine insanlar arasında adaletin sağlanması ve zulmün olmaması için bireysel ve toplumsal değer ve yararların gözetilmesi, bunlara yapılan saldırılara karşı yaptırımların varlığı da kaçınılmazdır. İslâm ceza hukukunun da kendisine mahsus yaptırımları bulunmaktadır. Bu yaptırımlar had, kısas ve ta'zir şeklindedir.

İslâm hukukunda önce suçu önleyici tedbirler alınmakta daha sonra buna rağmen suç işlendiğinde tekrarına engel olmak, suçluyu ıslah etmek, topluma kazandırmak ve mağduru teskin etmek, zararını telafi etmek ve toplumun düzenini, huzurunu bozmamak amacıyla cezalandırma yoluna gidilmektedir. İslâm hukukunda cezalandırma hem suçlunun

hem mağdurun hem de toplumun maslahatını gerçekleştirmeye yöneliktir. Cezalar toplum ve bireylerin zarurî, hacî ve tahsinî maslahatlarını korumaktadır.

Hz. Peygamber (s.a.v.): “Yeryüzünde uygulanan her had cezası o bölge halkı için yeryüzüne kırk gece yağmur yağmasından daha hayırlıdır”²²⁶ buyurması bu açıdan çok dikkat çekicidir.

Bu amaçlara ulaşmak için de suç ve cezalarda, yargılama ve infazda şu prensipler belirlenmiştir. İslâm ceza hukukunda teşri salâhiyeti Allah Teâlâ’ya aittir. Suç ve yaptırımları doğrudan veya dolaylı naslarla tayin edilmiştir. Bu yüzden türü ve miktarı belirlenen cezalar değişmeyen hükümler kapsamındadır. İslâm ceza hukukunda hangi fiillerin suç olduğu hatta bu suçlardan had, kısas ve diyet gerektiren suçların cezaları açıkça diğerleri genel olarak asli kaynak olan kitap ve sünnette yer almaktadır. Böylece insanlar hem

²²⁶ Nesâî, “Kat’us-sârik”, 12; İbn Mâce, “Hudûd”, 3.

bilgilendirilmeden sorumlu tutulmamış hem de keyfi uygulamaların önüne geçilmiştir.

Ta'zir suçlarına gelince yaptırım türü ve miktarı devlet başkanı ve onun görevlendirdiği kurumlarca belirlenen suçlardır.²²⁷ Ancak devlet başkanı kendisi için belirlenen sınırlar içinde takdir hakkını kullanabilir.²²⁸ Tamamen serbest değildir.

İslâm hukukunda toplumda düzeni bozacağı ve kargaşaya sebep olacağı için mağdura cezalandırma yetkisi verilmemiştir. Cezaların infazını devlet gerçekleştirmektedir. Ama doğrudan kul hakkına yönelik işlenen suçlarda takip ve kovuşturması mağdurun şikâyetine bağlıdır. Allah hakkına yönelik suçlarda ise resen kovuşturma başlamaktadır. İslâm hukukunda suçlar aynı zamanda günah fiiller olup, dünyevî sorumluluk ve yaptırımı yanında uhrevî sorumluluk ve yaptırımı da mevcuttur.

²²⁷ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 161, 207.

²²⁸ Udeh, *et-Teşrîü'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 1: 152.

İslâm ceza hukukunda suçun oluşması için gerekli şartlar yerine geldiğinde had ve kısas suçlarında hiç bir ayırım yapılmaksızın herkese aynı şekilde ceza verilirken ta'zir suçlarında şartlara göre farklı ceza verilebilmektedir. Ve cezalar suça karşılık olmaktan çok suç işleyeni ve başkalarını suçtan caydırmak için tatbik edilmektedir. Caydırmak için ayrıca mükâfat vaad edilmesi ve bireylerin birbirini uyarması yöntemi de kullanılmaktadır. Verilen cezalar ile suçlar arasında makul bir denklik söz konusudur. Zararın ağırlığı ile orantılı yaptırımların belirlendiği görülmektedir. Had, kısas, diyet ve keffâret gerektiren suçlarda kıyas delil olarak kullanılmazken ta'zir suçlarında kullanılmaktadır. Bir suça ceza verilebilmesi için suçun düşünce boyutundan çıkmış görünür olması, icraata geçirilmesi gerekmektedir.

İslâm ceza hukukunda suçluya insanlık şeref ve onuruna aykırı olabilecek işkence, kınama, hakaret, alay gibi davranışlar yasaklanmakta, en ufak bir şüphe halinde cezalar kaldırılmakta, suçun ispat vasıtalarında titiz davranılmakta, af

veya sulha teşvik edilmekte, suçlunun cezadan sonra topluma tekrar dönüp hor görülmeden yaşamına devam etmesi için gerekli önlemler alınmakta, suçlunun hasta veya hamile, emziren olması durumunda cezanın infazı ertelenmekte, infaz sırasında insana en az acı verecek şekilde aletler kullanılmakta, suçlunun tedavi, cenaze, defin işlemlerinde diğer insanlarla arasında bir fark gözetilmemekte, infaz sırasında hayati önem taşıyan organlara vurmaktan kaçınılmakta, aşırı cezalandırma ve ihmali önlemek için cezalar alenen infaz edilmektedir.

Cezalandırmada fâilde eda ehliyeti ve kastın olması şartı aranmaktadır. Akil, baliğ olmayan ve kasıtsız suç işleyene ceza verilmemektedir. Ama suç sonucunda meydana gelen zarar tazmin edilmektedir. Çünkü tazminde şart yoktur. Yine bir suçta ceza verilebilmesi için hakkın kullanılması, meşru müdafaa, görevin ifası, ıztırar gibi bir fiili suç olmaktan çıkaran sebeplerden birisi bulunmamalıdır.

İslâm ceza hukukunda kısas gibi kul hakkına yönelik yapılan suçlarda tedahül geçerli değilken diğerlerinde geçerli

olmaktadır. İşlenen suç kadar ceza verilmektedir. Suçu işleyen mutlaka yaptığından sorumlu olmaktadır. Suçlunun aile ve akrabalarının sorumluluğu bulunmamaktadır. Cezalandırmada suçun işlendiği mekân da dikkate alınmaktadır. Gizli işlenen suçların ortaya çıkarılmaması makbul kabul edilmektedir.

Zaman aşımı ta'zirde etki ederken, kısasta etki etmektedir. Hadler konusunda da mezhepler arasında ihtilaf vardır. Topluma karşı işlenen suçlarda şikâyet olmasa da devlet davayı açmakta, kullara karşı işlenen suçlarda mağdurun şikâyeti ile dava başlatılmaktadır. Kisas gibi kul hakkına yönelik işlenen suçlarda şikâyet ve dava açma hakkı mağdur ölmüş ise varislerine geçmektedir. Had ve kısas gerektiren suçlarda mağdur ve suçlunun sıfatı önemli değilken taz'ir suçlarında önemli olmaktadır. Mağdurun ve suçlunun sıfatı cezanın ağırlaştırılması veya hafifletilmesinde etkili olmaktadır. Suçlunun yakalanmadan kendi isteğiyle suçu bırakması ve pişman olması cezaların hafiflemesine ve kalkmasına sebep olmaktadır. İslâm hukukunda suç

ispatlanıncaya kadar suçsuzluk esastır. Bu prensiplerle suçlu, mağdur ve toplum arasında denge sağlanarak ve tutarlı bir tavır takınılarak suçların oluşmasına ve artmasına engel olunmaktadır.

Bu prensipler modern hukukta on sekizinci asırdan itibaren yer alırken İslâm hukukunda aslî kaynakların insanlara ilk ulaşması ile birlikte var olmuştur. Bu çalışmada İslâm hukukundaki prensipler aslî kaynaklardan deliller verilerek genel olarak ele alınmış ayrıntıya girilmemiştir. Ama her bir prensip müstakil bir araştırma konusu olabilecek mahiyettedir ayrı olarak ele alınıp ayrıntılı bir şekilde çalışılabilir.

KAYNAKÇA

- Aclûnî, Muhammed b. Abdilhâdî el-Cerrâhî (ö. 1162/1749).
Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs. Thk. Ahmed el-Kalâş. 2
Cilt. Beyrut: Müessesetür'risâle, 1405/1984.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed (ö.
241/855). *el-Müsned*. 6 Cilt. Kahire: Müessesetü'l-
Kurtuba, ts.
- Akgündüz, Ahmet. "İslâm Ve Osmanlı Hukukunda
Müruruzaman". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Dergisi* 1 / 1 (Haziran 1988): 43-90.
- Akşit, Cevat. *İslâm Ceza Hukuku ve İnsani Esaslar*. İstanbul:
Gümüşev, 2015.
- Akyüz, Vecdi. "Akraba". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm
Ansiklopedisi*. Ankara: TDV, 1989.
- Alacakaptan, Uğur. *Suçun Unsurları*. Ankara: Sevinç
Matbaası, 1975.

Âmir, Abdulazîz Musa. *et-Ta'zir fi'ş-şeriatî'l-İslâmiyye*.

Kahire: Dâru'l-fikri'l-Arabi, 1969.

Âmir, Abdülazîz. *Şerhü'l-ahkâmi'l-amme li'l-cerime fi'l-*

kanuni'l-cinai el-Libiyyi. Bingazi: Câmîatu Karyunus,

1987.

Avcı, Mustafa. *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*.

Konya: Mimoza, 2014.

Avvâ, Muhammed Selim. *Fi usuli'n-nizâmi'l-cinâiyyi'l-*

İslâmî. Kahire: Dâru'l-maârif, 1983.

Aydın, Mehmet Akif. *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul: Beta, 2001.

Aynî, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b.Musa

el-Hanefî (ö. 855/1451). *Umdetü'l-kari şerhi Sahihî'l-*

Buhari. 25 Cilt. Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, ts.

Bardakoğlu, Ali. “Ceza”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm*

Ansiklopedisi. 7: 470-478. Ankara: TDV, 1993.

Bardakoğlu, Ali. “Had”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm*

Ansiklopedisi. 14: 547-551. Ankara: TDV, 1996.

- Bardakoğlu, Ali. “İstishab”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23: 376-381. Ankara: TDV, 2001.
- Bardakoğlu, Ali. “Berâet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5: 47-471. Ankara: TDV, 1992.
- Başoğlu, Tuncay. “Ta’zir”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40: 198-202. Ankara: TDV, 2011.
- Bayındır, Abdulaziz. *İslâm Muhakeme Hukuku*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 1986.
- Behnesi, Ahmed Fethi, *el-Ukûbe fî fîkhi'l-İslâmî*. Beyrut: Dâru'l-râidi'l-Arabî, 1403/1983.
- Behnesi, Ahmed Fethi. *el-Mevsuatü'l-cinaiyye fî'l-fîkhi'l-İslâmî*. Beyrut: Dârü'n-nehdati'l-Arabiyye, 1412/1991.
- Behnesi, Ahmet Fethi. *es-Siyasetü'l-cinaiyye fî'ş-şeriatî'l-İslâmiyye*. Kahire: Matbaatu'l-şurûk, 1403/1983.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî (ö. 458/1066). *Sünenü'l-kübrâ*. 10 Cilt. Haydarâbâd: Meclisu dâiretü'l-meârifi'l-nizamiyyeti'l-kâineti, 1344/925.

Bilmen, Ömer Nasuhi (ö. 1390/1971) *Hukuki İslâmiyye ve Istilahat-ı Fıkhıyye Kamusu*. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985.

Buhârî, Muhammed b. İsmail b. İbrahim (ö. 256/869). *el-Câmiu's-sahîh*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî. *Ahkâmu'l-Kur'ân* (ö. 370/980). Thk. Muhammed Sâdık Gamhâvî. 5 Cilt. Beyrut: Daru ihyai't-türâsi, 1405/1984.

Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî Râzî (ö. 370/980). *Usulü'l-fikh: Fusul fi'l-usul*. Kuveyt: Vizaretü'l-evkaf ve's-suuni'l-İslâmiyye. 1405/1985.

Çalışkan, İbrahim ve Tan, Oğuzhan. *İslâm Hukuku I*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2012.

Çalışkan, İbrahim. "İslâm Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 / 1 (1990): 366-397.

Çetintaş, Recep. "Hadler Bağlamında İslâm Ceza Hukukunda İtirafтан Dönme Ve Hâkimin Sanığa Bu Konuda Telkini". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21 / 3 (Aralık 2017): 1705-1738.

Çolak, Abdullah. *İslâm Ceza Hukuku*. Çorum: Kitap Dünyası, 2018.

Dağcı, Şamil. "İşkence". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV, 2001.

Dağcı, Şamil. "Kıyas", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV, 2002.

Dağcı, Şamil. *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1999.

Dalgın, Nihat. "Cezai Sorumlulukta Kasıt". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 / 10 (Şubat 1998): 207-248.

- Dalgın, Nihat. *İslâmda Tevbe ve Cezalara Etkisi*. Samsun: Etüd, 1999.
- Dönmez, İbrahim Kâfi. “Vâcip”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV, 2012.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî (ö. 255/869). *Sünenü Darimî*, 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1407/1986.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as b. İshak el-Ezdî es-Sicistânî (ö. 275/889). *Sünenü Ebî Dâvûd*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Ebû Zehre, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa Muhammed (ö. 1393/1974). *el-Cerime: el-cerime ve'l-ukube fi'l-fikhi'l-İslâmî*. Kahire: Dâru'l-fikri'l-Arabi, 1998.
- Ebû Zehre, Muhammed *İslâm Hukuku Metodolojisi: Fıkıh Usulü*. Trc. Abdulkadir Şener. Ankara: Fon Matbaası, 1981.

Ekşi, Ahmet. “İslâm Hukukunda Bir Manevi Tazminat Türü Olarak Hükümetü’l-Elem”. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 21 (2013): 215-234.

Erdoğan, Mehmet. *İslâm Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 1990.

Erdoğan, Suat. “İslâm Hukukunda Kişisel ve Toplumsal Hak İhlalleri Karşılığında Öngörülen Cezalar ile Kapsamındaki Cezaların Mukayesesi”. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 24 (2014): 285-296.

Erturhan, Sabri. "Kişisel Boyutlu Suçların Gizlenmesinin İslâm Ceza Hukuku Açısından Değerlendirilmesi". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 / 2 (Aralık 2001): 259-292.

Erturhan, Sabri. “İnsan Onuru Bağlamında İslâm Ceza Hukukuna Genel Bir Bakış”. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 21 (2013): 185-214.

- Erturhan, Sabri. *İslâm Ceza Hukukunda İçtima*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2003.
- Erturhan, Sabri. *Temel Fıkıh Bilgileri*. İstanbul: Hikmetevi, 2017.
- Esen, Hüseyin. “İslâm Hukuku ve Uhrevî Sorumluluk”. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 8 (2006): 99-112
- Esen, Hüseyin. “İslâm hukukunda Cezaların Keffâret Olması”. *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 16 / 2 (2003): 217-231.
- Gazzâli, Muhammed b. Muhammed Ebû Hamid (ö. 505/1111). *el-Müstesfâ min ilmi'l-usul*. Thk. Muhammed Abdusselam Abdu's-Şafiî. Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1413/1982.
- Hamami, İbrahim. “İslâm Hukukunda Suç ve Ceza”. *İslâm Ceza Hukuku Tebliğler Kitabı I*. Trc. Soner Duman. 2 Cilt. y.y.: Lale Yayıncılık, 2017.
- Hamidullah, Muhammed (ö.1423/2002). *İslâma Giriş*. Trc. Cemal Aydın. Ankara: TDV, 2015.

Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. İstanbul: İrfan Yayıncılık: 1993.

Has, Şükrü Selim. *Cezalarda Caydırıcılık İlkesi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınlar, 2016.

Hasanova, Samire. “İslâm Ceza Hukukunda Maslahat Prensibi Açısından Cezalar Ve Cezanın Şahsiliği İlkesinin Değerlendirilmesi”. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 / 1 (2017): 89-111.

Heysemi. Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman (807/1405). *Mecmaü'l-bahreyn fî zevaidi'l-mu'cemeyn*. Thk. Abdülkuddüs b. Muhammed Nezir. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1407/1986.

Husarî, Ahmed. *es-Siyasetü'l-cezaiyye fî fikhi'l-ukûbâti'l-İslâmi'l-mukâran*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-cil, 1413/1993.

İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer Abdiazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî (1252/1836). *Haşiyetü Reddü'l-muhtâr*

'*ale'd-Dürri'l-muhtâr*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1421/2000.

İbn Aşur, Muhammed Tahir b. Muhammed b. Muhammed et-Tunusi (ö. 1394/1973). *İslâm Hukuk Felsefesi*. Trc. Mehmet Erdogan, Vecdi Akyüz. İstanbul: İklim, 1988.

İbn Kesir, Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer (ö. 774/1373). *es-Siretü'n-nebeviyye*. Thk. Mustafa Abdülvahid. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1976.

İbn Kudâme, Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed (ö. 620/1223). *el-Muğnî*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1405/1984.

İbn Kudâme, Ebü'l-Ferec Şemsüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ahmed el-Makdisî (ö. 682/1283). *eş-Şerhu'l-kebîr*. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1392/1972.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvînî (ö. 273/886). *es-Sünen*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî (ö. 970/1563) *el-Eşbâh ve'n-nezâir*. Mısır: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1403/1982.

İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî (ö. 728/1327). *Siyasetü 'ş-şerîyye*. Dımaşk: Mektebetu dâri'l-beyân, 1405/1985.

İbnü'l-Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah b. Muhammed Meafiri (ö. 543/1148). *Ahkâmü'l-Kur'ân*. Thk. Muhammed Abdülkadir Ata. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fıkr, ts.

İbnü'l-Esir, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (ö. 630/1233). *el-Kamil fi't-tarih*. Thk. Abdullah Kâdî. 11 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1415/1994.

İzmirli, İsmail Hakkı (ö. 1365/1946) *İlmi Hilaf*. Konya: Hüner, 2010.

- Kahveci, Nuri. “İslâm Hukukunda Mislen Tazmin Olgusu”.
Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi 6 / 1 (2006):
39-52.
- Kahveci, Nuri. “Kusur Sorumluluğu Açısından Ehliyetin
Önemi”. *Dinî Araştırmalar* 4 / 12 (2002): 71-85.
- Karaman, Hayrettin. *Mukayeseli İslâm Hukuku*. İstanbul: Nesil
Yayımları, 1996.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes‘ûd b. Ahmed (ö. 587/1191).
Bedâ‘i‘u’s-sanâ‘i‘fi tertîbi’s-şerâ‘i‘. 7 Cilt. Beyrut:
Daru’l kütübi’l Arabî, 1982.
- Kiî, Muhammed Abdülmün‘im. *Nazratü’l-Kur’an ile’l-
cerimeti ve’l-ikab*. Kahire: Dârü’l-menar, 1988.
- Komisyon. *İslâm Hukukuna Giriş*. Eskişehir: Açıköğretim
Fakültesi Yayını, 2010.
- Köse, Saffet. “İslâm Hukukunda İnsan Onuruna Dayalı Bazı
Hükümler”. *Hz. Peygamber ve İnsan Onuru*. Ankara:
DİB Yayınları, 2013.

- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî (ö. 671/1273). *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'an*. Thk. Ahmed Abdulhalîm. 20 Cilt. Kâhire: Dâru's-şu'ab, 1372/1952.
- Mahmesânî, Subhî Receb. *en-Nazariyyetü'l-âmmе li'l-mücebât ve'l-ukûd*. Beyrut: Dârü'l-ilm li'l-melayin, 1403/1983.
- Maverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb Basrî (ö. 450/1058). *el-Ahkâmü's-sultaniyye ve'l-vilayatü'd-diniyye*. Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiiyye, 1405/1985.
- Mâverdî. Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî (ö. 450/1058). *el-Hâvi'l-kebîr*. 18 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiiyye, 1419/1999.
- Maydanî, Riyad. "İslâm Ceza Hukukunun Genel Prensipleri". Trc. Şamil Dağcı. *Journal of Islamic Research* 4 / 1 (January 1990): 61-70.
- Müslîm, Ebü'l-Hüseyin Müslîm b. Haccâc el-Kuşeyrî (ö. 261/875). *el-Câmiu's-saḥîḥ*. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Müttakî, Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kādîhân el- Hindî (ö. 975/1567). *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-aqvâl ve'l-efâl*. Thk. Mahmûd Amr ed-Dimyâtî. 16 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1419/1998.

Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr b. Sinan b. Dinâr (ö. 303/915). *Sünenü Nesâî*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Nisaburi, Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri Müslim b. el-Haccac (ö. 261/875). *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*. Trc. Ahmed Davudoğlu. 12 Cilt. İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1977.

Özel, Ahmet. *İslâm Hukukunda Milletlerarası Münasebetler ve Ülke Kavramı*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1982.

Özen, Şükrü. “İnfaz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22: 290-292. Ankara: TDV, 2000.

Polat, Murat. "İslâm Ceza Hukukunun Karakteristik Özelliklerinden Bazı Örnekler". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 / 9 (2017): 249-286.

Sa'lebî, Ebü'l-Hasen (Ebü'l-Kâsım) Seyfüddîn Alî b. Muhammed b. Sâlim (ö. 631/1233). 4 Cilt. *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*. Thk. Seyyid Cemîlî. Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1404/1983.

Sayis, Muhammed Ali. *Tefsiru ayati'l-ahkâm*. 2 Cilt. Mısır: Mektebetü M. Ali Subeyh, ts.

Serahsî, Ebü Bekr Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed (ö. 483/1090). *el-Mebsût*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ts.

Şa'ban, Zekiyüddin. *İslâm Hukuk İlminin Esasları (Usulü'l-Fıkıh)*. Trc. İbrahim Kâfi Dönmez. İstanbul: TDV, 2017.

Şâfî, Ebü Abdullah Muhammed b. İdris b. Abbas (ö. 204/820). *el-Ümm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1393/1973.

Şatıbî, Ebû İshak İbrâhim b. Musa b. Muhammed el-Gırnati (ö. 790/1388). *el-Muvâfakât*. Thk. Abdullah Dırâz. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ts.

Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed es-San'ânî el-Yemenî (ö. 1250/1834). *Neylü'l-evtâr şerhu Münteķa'l-aĥbâr*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-cîl, 1973.

Şevkânî, Muhammed b. Ali (ö. 1250/1834). *İrşâdü'l-fuhûl ilâ tahķîki'l-ĥaķ min 'ilmi'l-uşûl*. Thk. Ebû Mus'ab Muhammed Sa'd el-Bedrî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fıkr, 1412/1992.

Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb el-Kâhirî (ö. 977/1570). *Muġni'l-muĥtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-fıkr, ts.

Taberi, Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid (ö. 310/923). *Tarihü't-Taberi: Tarihü'l-ümem ve'l-müluk*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1987.

- Tirmizî, Muhammed b. İsâ b. Sevre (ö. 279/892). *Sünenü't-Tirmizî*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Türcan, Talip ve Yerlikaya, Ünal. "Ceza Hukuku". *İslâm Hukuku*. Edt. Talip Türcan. Ankara: Grafiker, 2012.
- Udeh, Abdülkadir (ö. 1373/1954). *et-Teşrîü'l-cinâiyü'l-İslâmî: mukarenen li-kanuni'l-vaz'i*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-kitabi'l-Arabî, ts.
- Uzunpostalıcı, Mustafa. *Hukuk ve İslâm Hukuku I*. Konya: y.y., 1996.
- Ünalın, Abdülkerim. "İslâm Hukukunda Zamanaşımı". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (1999): 101-124.
- Yaman, Ahmet ve Çalış, Halit. *İslâm Hukuku*. Ankara: Bilay, 2018.
- Yavuz, Cevdet. "Dava". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9: 12-16. Ankara: TDV, 1994.

- Yaylalı, Davut. "İslâm Hukukunda Zamanaşımı". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (Bursa 1992): 155-164.
- Yazır, Elmalılı Hamdi (ö. 1360/1942). *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Umut Matbaası, ts.
- Yektar, Osman Nedim. "Hz. Peygamber'in Suçlar Hakkında Uyguladığı Temel Prensipler". *Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 / 1 (Haziran 2016): 57-102.
- Yiğit, Yaşar. "İslâm Ceza Hukuku Hükümlerine Etkisi Açısından Zamanaşımı". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 3 / 3 (Haziran 2004): 155-166.
- Yiğit, Yaşar. "İslâm Ceza Hukukunda Af ve Pişmanlığın (Tevbe) Cezalara Etkisi". *Diyanet İlmi Dergi* 37 / 3 (Temmuz-Agustos-Eylül 2001): 61-74.
- Yiğit, Yaşar. "İslâm Cezâ Hukukunda Eşitlik İlkesi ve Dokunulmazlık". *Kur'an Mesajı: İlmi Araştırmalar Dergisi* 2 / 13-14-15 (1999): 195-206.

Yiğit, Yaşar. “İslâm Ceza Hukukunda Kanûnilik İlkesi ve Kanûnu Bilmemenin Cezalara Etkisi”. *Diyanet İlmi Dergi* 36 / 1 (2000): 55-84.

Yiğit, Yaşar. *İslâm Ceza Hükümlerinin Yürürlüğü*. Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık, 2012.

Zerka, Mustafa Ahmed (ö. 1419/1999) *el-Fıkhü'l-İslâmî fî sevbihî'l-cedid: el-Medhalü'l-fıkhiyyü'l-âm*. Dımaşk: Dâru'l-kalem, 1418/1998.

Zeydan, Abdülkerim (ö. 1435/2014). *el-Kısas ve'd-diyât fî ş-şeriâti'l-İslâmiyye*. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1418/1998.

Zeylaî, Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfî el-Bârî (ö. 743/1343). *Tebyînü'l-ḥakā'ik şerḥu Kenzî'd-deḳā'ik*. 2 Cilt. Kahire: Dâru'l-kütübü'l-İslâmî, 1313/1895.

Zuhaylî, Vehbe (ö. 1436/2015). *en-Nazariyyetü'l-fıkhiyye*. Dımaşk: Dâru'l-kalem, 1414/1993.

Zuhaylî, Vehbe. *Nazariyetü'd-daman*. Dımaşk: Dâru'l-fıkr, 1998.

Zuhaylî, Vehbe. *el-Fıkhü'l-İslâmi ve edilletuhu*. 9 Cilt. Dımaşk: Dâru'l-fıkr, 1996.

Zuhaylî, Vehbe. *Nazariyyetü'z-zarureti's-şer'iyye mukarenen maa'l-kanun el-vaz'i*. Dımaşk: Dâru'l-fıkr, 1993.

Zuhaylî, Vehbe. *Vasît fi usûlü'l-fıkh*. Dımaşk: Matbaatü Halid b. Velid, 1990.

978-605-7695-23-9

IKSAD
Publishing House